

□ شهریار شناس لیق

«توروتگن بارینا تورومیش تانوق»

«قوتادغو بیلیق»

(توره دن وارلیغینا تورهمیش تانوق در)

اثر گواه آفریننده آن است¹

استاد شهریارین ایستر اورژینال دیلده، ایستر سده مختلف دیلره ترجمه اولونموش شعرلری دنیانین بیر چوخ اولکلرینده چوخ تیراژلارلا دفعه لرله نشر اندیلیمیش سده بو گونه قدر جدي صورتده «شهریار شناس لیق» باشلانمیش دیر و شهریار لازیمینجه دقیق تانینمیش و البته تدقیقاتچیلار، ادبیات شناسلار، شرق شناسلار و حتی داخلی عالمر طرفیندن تانینمیش اولدوغو اوچون جمعیت و ادبیات ماراغلای لارینادا تانیتدیر یلمامیش دیر. شهریارین کئچمیش زمان لاردا و کئچمیش شاعرلرده گورونمهمیش درجه دنیا شهرتی قازانماسی نین، خصوصاً ایران اجتماعیاتیندا مثل سیز سویه ده اوز حیاتیندا بونجا مشهور اولماسی و سئویلمه سی نین یگانه سببی یالیز و یالیز شهریارین اوز شعرلری و یاراتدیغی شاه اثرلر اولموشدور. شهریار معجزه یه بنزر درجه ده سرعتله و وسعتله مشهور اولدوغونو هنج گوجه، قلمه، اراده یه و کیمسه یه بورج لو دگیل دیر. اونون حیاتیندا و وفاتیندا صونرا قورولموش و کئچیریلیمیش تدبیرلر، تجلیل لر، شعر گنجهلری، یوبلئی و وفاتی نین ایل دونومو کیمی مختلف مراسیملر البته اونون مشهور اولدوغو و خالقلارین مختلف صینفلری طرفیندن ستایش و پرستش اندیلدیگی و سئویلدیگی اوچون باش وئرمیش حادثه لر دیر و آیدین دیر کی استاد شهریارین داها چوخ تانینماسیندا و سئویلمه سینده گوزه گلمه یه جک درجه دن زیاده تائیری اولمامیش دیر. شاعرین حیاتی نین مختلف دورلرینی اختار دیغیمیز و تحقیق انتدیگیمیز زمان مختلف دورلرده حتی اونون اثرلری نین منتشر اولماسی، آدی نین چکیلمه سی بله معین طبقه لر واسطه سیله قاداغان واری تعطیل اندیلیمیش دیر. اونون اثرلری و شهریار ادلی بیر حادثه زمان - زمان سکوت فتنه سی ایله اوز به اوز اولموش و او قدر بویوک بیر فریاد قولاق آردي اندیلیمیش دیر. معین زمان لار دوری مطبوعاتین هنج بیرینده اوزون بیر مدت شهریاردان هر هانسی بیر آد و ایز گورونمهمیش دیر؛ ادبی مجموعه لرده، شعر آنتالوژی لرینده و تذکره لرده معین چئورهلرین شهریارین آدینی و شعرینی آدالیب کئچمه لری اولموش دور؛ قیسقانتج لیق اوزوندن اونا قارشی شعرلر و مقاله لر یازیلیمیش و یوکسک تیراژلارلا داغیدیلیمیش دیر؛ عنیه جر ببین لر اونون شعرینه یئرسیز تخنیککی عیبلر توتوب ایلرجه اونلاری صاللامیش لار؛ حیدر بابانین حیرتlendirیجی درجه ده یایلماسی و خالقین طرفیندن منیمسه نمه سی نتیجه سیندن شاهین و سیستمین گوزوندن دو شמוש دور؛ شاهین طرفیندن خالق شاعری سئچیلمه سی تکلیفینی رد ائتمه سی اوچون بیرداها اونودولماغا لاییق گورولموش دور. دنیا ادبیاتی، خصوصیه سیاسی و آرمانجیل اولکلر، اوچمه دن ایران، تورکیه و کئچمیش سووتلرده بعضی شاعرلرین سیاسی سیستمین قراری ایله شیشیریلمه سی و شهرتله ندیریلمه سی نین دفعه لرله شاهی اولموشوق. البته کی بیر شاعر رسمی و حتی غیر رسمی و حزبی - ایدئولوژیک اراده لرله بویودولدوگو زمان بیر شاعره کیچیلدیلمه لی دیر. ایران دا صول و صاغ اراده لرین شیشیردیلمه سینه عزم انتدیکلری شاعرلر قارشی سیندا شهریار دائما کیچیریلکم، خورلانماق و ازیلمه گه و تکلیگه معروض اندیلمه گه محکوم شاعر دیر.

شهریارین اونودولماسی و اونوتدورولماسی اوغروندا قرارلارین البته اویره نیلمه یه دگر سببلری اولموش دور کی بیز بورادا هم اونون گوز آردي اندیلمه سی باره ده همده بو سکوت پر اوکاسیونو باره ده بحث ائتمه یه جه ییک. ساده جه دنمک ایسته ییریک کی شهریارا مثبت مناسبت داشیان چئورهلر طرفینده شهریارین حیات و یارادیجیلیغی نین جدي، منتظم، علمی و شهریارانه اسلوب، نظام و طرزله اویره نیلمه سی باره ده شهریار شناس لیق اولمامیش دیر. بو بیر قدر اوزاق کئچمیش ده و یاخین کئچمیش ده و حاضرکی حالدا شهریارین اویره نیلمه سی اوغروندا قلم چالان

¹ عربلرده بو مثلین مفهومنا یاخین بیر بیت شعر وار:

إن آثارنا تدل علینا فأنظروا بعدنا إلى الآثار

کیمسه لرین مبارک ایش لری نی و زحمت لری نی اونو تماق و انکار انتمک معناسینی داشیمامالی دیر. شهریارین شعر دفتر لری نی - ایلکین نشرین دن صونونجو نشرینه قدر - نشره حاضر لانا سبندنا²، شهریار لا مختلف مصاحبه لرین حیاتا کئچیر یلمه سی و مطبوعات دا چاپ اندیلمه سینده³، شهریارین شعر لری نه خصوصاً حیدر باباسینا نظیره لر یاز یلمه سیندا⁴، شهریارین اثر لری نین مختلف دیلره ترجمه و یایلمه سیندا⁵، شهریارین مصاحبه لرینی مطبوعات دان در له ییب توپلو حالا گتیر یلمه سینده⁶، شهریارین حیات و یار ادیجیلیغی حاقیندا رساله لر⁷، کتاب لار⁸ و مونوقرافی لر⁹ یاز یلمه سیندا، مختلف ادبی سمپوزیوم لار، کنگره لر و سمینار لار دا معروضه وئر یلمه سینده¹⁰ استادین اثر لری نین باشقا اولکهلر ده نشر اندیلمه سی¹¹ باره ده و سائر بوکیمی فعالیت لره امگی و کومگی کئچن قلم و کلام صاحب لری نین زحمت لری یاخشی لیق و قدر دانلیقلا قئید اندیلمه لی دیر. آنجاق بو قدر ادبی تحرکات و فعالیت لر باش وئر میس سه ده شهریارین حیاتی و یار ادیجیلیغی باره ده یوخاری دا قئید اندیلدیگی کیمی شهریارا لاییق اثر و اثر لر هله ادبیات عالمینده گوز له نیلمکده دیر. بوگون هامی یا معلوم دور کی ایتالیان شاعر دانته حاقیندا اون مینلر له مقاله و کتاب یاز یلمیش و یایلمیش دیر، شکسپر، هوگو، پوشکین و بو صیر ادا نهنگ مؤلف لر باره ده دئیلمه میس سوز و قار انلیق نکته قالمیش دیر. آنجاق شهریارین اوز حاتیندا دنیا شهر تلی اونلار لا دفعه مجاز و یا شاعرین اجازه سی اولمادان¹² چاپ اندیلمیش دیوانی نین مقدمه لرینده اونون هله دوغوم تاریخی نچه جوره ضبط اندیلمیش دیر. بو او دئمک دیر کی بیزیم شهریار شناس لیق هله شهریارین حیاتیندان بری اونون دوغوم تاریخینده اوز جهل و نقصانی نین نه درجه ده اولدو غونو گؤستر مکده دیر.¹³ بو دوغوم تاریخینده کی سهولر شهریارین باشقا اثر لری نه و باشقالاری نین شهریار حاقیندا کی اثر لری نه یانسیمیش¹⁴ و حتی و حتی شاعرین قبر داشینا دا داشینمیش دیر. مؤلف لر اونون دوغوم مکانی باره ده قار قاشالی قئیدلر ده اولموش لار¹⁵.

تأسفله هله شهریار شناس لیق قالسین؛ شهریارین اثر لری بئله دوغرو درست نشر اندیلمه میشدیر. شهریارین حیاتی باره ده دقیق، مستند و اینجه لیکلری ایچرن معلومات ایلك دفعه بو سطر لری یاز انین قلم و بیانی ایله وئر یلمیش دیر. استادین تورکجه دیوانی نین بو قلمله یاز یلمیش مقدمه و ایضاح لاریندا، شهریار حاقیندا مختلف علمی مقاله لر - معروضه لر و محاضره لر ده، استادین حاضر لادیغیمیز فارسجا شعر دفتر لری نین مقدمه و حاشیه لرینده و خصوصی ایله «شهریارین یادی ایله» و «شهریار - شعر و زندگی» ادلی 4 ساعت لیک کاستلر آلبوموندا و شهریار لا اپار دیغیمیز سس لی و تصویر لی مصاحبه لر ده استادین حیاتی نین اینجه لیکلری نی، اوگونه ک بیلیمه میس بعضی نکلری و بیر چوخ دیگر معلوماتی وئر میشیک. او جمله دن دوغوم تاریخی نی آیینا قدر دوغوم شهرینی محله سینه قدر (میرزا نصر الله بازارچاسی) کیمی معلوماتی بیزیم قئیدلریمیز دن قابق هئچ یئر ده یاز یلمه میس و

² لف الله زاهدی، ملك الشعراء بهار، سعيد نفیسی، حسین پژمان بختیاری، علی زهری، علی شاهنده، محمد علی ترقی و ... بیرینجی دفتر ی ندن دیوانی نین دوردونجو جلدینه قدر - کیمی سی، مقدمه یازماق لا، کیمی سی نسخ لری توپلاییب اوزونو کؤچورمکله، کیمی سی ناسره تاپشیرماق لا و کیمی سی نشر انتمکله - امک صرف انتمیش لر. استاد تبریز دمکن حیدر بابانین نشرینده تقویمی، روشن ضمیر، کارنگ، میرزا عبدالوهاب شعاری، حاجی حسن زفیری، مرتضی رسام نخجوانی، میرزا طاهر خوشنویس، حاجی ابراهیم کتابچی حقیقت و ... کیمی سیمالارین رولو یاد اندیلمه لی دیر. تبریز ده 4 جلدلیک دیوانین و ایکینجی دیوانین نشرینده، دکتر منوچهر مرتضوی، بیوک نیک اندیش، حاجی حاجی آقا کتابفروش، معرفت و سعیدی کتابچی لاری نین سعیدی قید انیلمه لی دیر. تورکجه دیوانین نشرینده یحیی شیدانین و دکتر حمید محمدزاده نین زحمت لری خاطر لادیلمه لی دیر.

³ ناصر حریری مصاحبه 1369 بابل

⁵ غلامحسین بیگدلی سئچیلیمیش اثر لری باکی 1966 حسین منزوی این ترک پارسیگو ی 1372 295 ص

⁶ جمشید عزیز زاده به همین سادگی و زیبایی

⁹ حکیمه بلوری ناظم رضوان قاسم ترکان گامی در راستای شهریارشناسی 206 ص تبریز 1370 فروغ آزادی. یادی از شهریار علی اصغر شعر دوست، کتابشناسی شهریار، منوچهر ظلی سخنوران معاصر شهریار و ملك الشعراء بهار ابو الفضل علی محمدی بررسی اشعار حافظ از دیدگاه شهریار 1368 احمد کاویان پور زندگی ادبی و اجتماعی استاد شهریار تهران اقبال 1375 286 مهدی روشن ضمیر دو شاعر بزرگ مولانا و شهریار تهران مستوفی 1374 محمدباقر نجف زاده بارفروش طنز در شعر شهریار 1369 112 ص بیوک نیک اندیش خاطرات شهریار با دیگران 1370 268 ص میرزه ابراهیموف محمد عارف مسعود علی اوغلو عبدالعلی دستغیب عبدالحسین زرین کوب دکتر علی شریعتی جلال آل احمد نصرت الله فتحي علی یاوز آق پینار الهامی مهدی اکبری حامد بکر نی یف یاشار قاریف جواد هیئت حمید نظقی یوسف گدیگلی کریم مشروطه چی منوچهر مرتضوی مهدی روشن ضمیر محمد علی روشن ضمیر رحیم چاووش اکبری

¹⁰

¹¹ احمد آتش آنکارا 1964 شهریار و حیدر بابایا سلام، حمید محمد زاده

¹² استاد شهریارین اثر لری عمومیتله اجازه سیز چاپ اندیلمیش و شاعرین حقوقو آياقلا نمیش دیر.

¹³ 1: در سال 1283 شمسی هجری در تبریز متولد شد. (کلیات دیوان شهریار - مجموعه پنج جلدی ص 11 علی زهری)،

2: تاریخ تولدش 1285 شمسی و نام پدرش ... (همانجا ص 37، لطف الله زاهدی)

در سال 1283 شمسی در حاکم نشین آذربایجان ولادت یافته. (سعيد نفیسی، دیوان شهریار، ص 5، 1310)

¹⁴ 1: شهریار در سال 1283 شمسی در شهر تبریز دیده به جهان گشود. (حیدر بابا «فارسجا ترجمه سی»، آزاده خشکنابی خواهر استاد ص 7)

2: بین سال های 1283 - 1285 شمسی در روستای خشکناب ... متولد گردید. (گزیده غزلیات شهریار؛ بدالله عاطفی، ص 3)

3: در سال 1283 هجری در تبریز متولد شد. (عبدالعلی دستغیب؛ مجله پیام نوین؛ سال 3 شماره 5 بهمن 1339 ص 1)

4: در سال 1285 خورشیدی در روستای خشکناب آذربایجان چشم به جهان گشود. (مجله تماشا سال پنجم شماره 216، 31 خرداد 1354، ص 42 فریدون

مشیری)

5: شهریار در سال 1281 در روستای خشکناب ... دیده به جهان گشود. (م. حسن بیگی؛ مجله بنیاد سال اول شماره 5، مرداد 1356، ص 34)

بیلنمه‌میش‌دی. محض همین قلم‌له استادین حیاتی و یارادیجیلیغی باره‌ده اطرافلی تحقیقات، ایریجا مؤلفین 10 ایلدن آرتیق شهریارلا اولان یاخین و تقریباً گونده‌لیک‌لی مناسب‌لریندن میدانا گلن خراطرلر و بیلگی‌لر، ایری حجم‌لی کتاب‌لار حالیندا فارس‌جا و آذربایجان تورکجه‌سی ایله یازیلیمیش‌دیر. بو فرصت‌ده ایسه بیر شعر دفتری‌نین و شهریارین ان مکمل و ان صون تورکجه دیوانینا بیر مقدمه ظرفیتی و قابلیتی‌نین ایجاب‌اندیگی قدر بعضی معلومات و ثریلمکده‌دیر.

□ شهریارین حیاتی

شهریار موسوی - حسینی سیددیر و اونون سیدلنیک سلسله‌سی امام موسی کاظم علیه‌السلاما و اوندان‌دا امام حسین علیه‌السلاما چاتیر. شهریار دئیردی من شجره‌نامه‌میزی گؤرموشدوم و آتام اونو صاخلا یاردی آنجاق صونرالار آتامین وفاتیندان صونرا شجره‌نامه‌نین باشینا نه گلدیگینی بیلمه‌دیم. شاعرین یادیندا قالان قدر او امام زین‌العابدین 27 اینجی اوغلو اولدوغو ایدی.

نادرشاه زمانی بو سلاله‌دن، میر عبدالله، قره‌داغ محالی‌نین خشک‌ناب کن‌دین‌دن اوجان - عباس محالی‌نین قره‌چمن قصبه‌سینه یاخین بیر آوادانلیقی تأسیس ائتمیش و خشک‌نابین آدینی بورایا داشیمیش‌دیر. اونون اوغلو میر اسماعیل، اونون اوغلو میربابا اونون اوغلو میر عبدالله و اونون اوغلو میر اسماعیل (میرآقا) اولموشدور. شاعرین آتاسی حاجی میرآغا خشک‌نابی 1250 شمسی‌ده (1288 قمری و 1871 میلادی) ده خشک‌ناب کن‌دین‌ده دنیا یا گلیمیش‌دیر. اونون اصل آدی سید اسماعیل و صوی آدی «موسوی» ایمیش آنجاق اونا حاجی میر آقا خشک‌نابی دئیر میشلر.

شاعرین آتاسی حاجی میرآغا خشک‌نابی فارس و عرب دیلی و ادبیاتی‌نین مقدماتینی بعضی گلستان، نصاب‌الصیبان، ترسل، ابواب‌الجنان کیمی کتاب‌لاری درس‌لیک کیمی خشک‌ناب کن‌دین‌ده کی مکتب‌ده اوخویور و دینی علم‌لر تحصیلینی تبریزده طالبیه مدرسه‌سینده اوخویوماق‌لا مشغول اولموشدور. او عئینی زمان‌دا ناصرالدین‌شاهین خطاطلیق تعلیمی اوچون تبریزه گلن و اورادا یاشایان میرحسین تورک (خوشنویس‌باشی) نین مکتب‌ینده نستعلیق خطینی اوگره‌نیر.

حاجی میرآقا تبریزده دینی علم‌لری مدرسه‌ده تدریس ائتمک‌له عئینی زماندا تبریزین ان بؤیوک روحانی گوجو حاجی میرزا حسن آقا مجتهدین اینام طرفی‌ایدی. او دؤور تبریزده حاجی میرزا حسن مجتهددن باشقا، اونون قارداشی اوغلو تبریزین امام‌جمعه‌سی حاجی میرزا کریم، حاجی میرزا صادق آقا مجتهد و اونون قارداشی حاجی میرزا محسن آقا مجتهد تبریزین 4 بؤیوک مجتهدی‌ایدی و بو 4 مجتهدین مؤهورو حاجی میرآقا خشک‌نابی‌نین الینده‌ایدی. او بو امانت و عدالت‌له مشهور اولدوغو اوچون حاکم شرعین محکمه‌سینده و عدلیه ناظرلیگینده آچیلان داعوالرین و کیلی‌ایدی.

شهریار بو باره‌ده ای‌وای‌انام باشلیق‌لی شعرینده دئیر:

باغم‌نشه محله‌سینده بیر کیشی‌نین انوی وار

او اللهی تانیبار، الله اونو تانیبار

اونو هرکس سلاملار او سلاملار هرکسی

انوی‌نین هر گوشه‌سی حق عدالت مرکزی

بعضاً گیزلی گؤز یاشی توکر گیلدیر - گیلدیر او

موکلین خرجینی اوده‌ین وکیل‌دیر او

اونون اوچون دنیا‌دا قیزیل نه‌دی، زر نه‌دی؟

خالقینین ثروتی دیر انوی نین هر ثروتی
 بوتون واری - دؤولتی یوخسول لارین آجلارین
 نوازشه، چوره‌گه، سنوینجه محتاج لارین
 بوردا قاپی لار آچیق، بوردا سفره‌لر آچیق
 گل آیاغی چاریقلی، کنج یوخاری باشا چیخ
 گولدن آغیر سؤز دئمز گولوشلرله قارشیلار
 شعاع لارا بنزه‌بیر آلینداکی قیریش لار
 اوره‌گیمده قاینان ابدی الهام دیر او
 منیم اؤز آتام دیر او! منیم اؤز آتام دیر او!¹⁶

حاجی میر آقا خشکنابی تبریز شهری نین ان صایقین و تانینمیش سیمالاریندان ایدی. اونون ورجی میدانیندا اولان انوی شهرین بوتون سیاسی، اجتماعی، علمی، اقتصادی و ادبی شخصیت لری نین توپلانیدیگی کاشانه ایدی. دوستلاریندان، اجلال‌الملک ایرج میرزا، میرزا علی‌خان حکیم لعلی (شمس‌الحکما)، حکیم خوئی، حاجی میرزا اسماعیل امیر خیزی (اسماعیل قره) - ستار خانین منشی‌سی و خیابانی نین مشاوری -، پروین اعتصامی نین آتاسی میرزا یوسف خان اعتصام‌الملک، ابوالحسن خان اقبال‌السلطان¹⁷، دایما اونون ائوینده توپلاشار دیلار. قاجار شاهلاری نین تربیه اولوندوغو ولیعهد شهری اولان تبریز پایتخت اولمادیگی صیرالاردا ایرانین ایکنجی شهری اولموش دور. بو سببندن نه اینکی آذربایجانین ان بؤیوک شخصیت لری ائله بو شهرده یاشایاردی بلکه اولکه نین مختلف یئرلریندن اولان عالم‌لر و صنعت کارلاردا تبریزه کؤچوب بو مدنیت مرکزینده حیات سورهرمیش لر. تبریز او واختدا ایرانین مدنیت مرکزی ایدی چونکی ایلک لری نین بیر چوخونا صاحب ایدی. بیرینجی مطبعه، بیرینجی یئنی اصول لا مکتب، بیرینجی اوشاق باغچاسی، بیرینجی کارو لال لار مکتبی، بیرینجی عکاس‌خانا، بیرینجی تاماشاخانا و نمایش سالونو، بیرینجی ارکسترا، بیرینجی کنسرت سالونو، بیرینجی کتابخانا و عمومی قرائت‌خانا و بوکیمی بیر چوخ بیرینجی لری شهری ایدی. بو بیرینجی لری صیراسیندا تبریز بیرینجی شخص لری نینده شهری ایدی و بو بیرینجی لری نینده شاعریمیزین آتاسی (حاجی میر آقا خشکنابی) ایدی. خشکنابی ولیعهدین، شازدالارین (شاهزاده‌لرین) و سارای عائله‌سی نین خصوصی معلمی ایدی.

حاجی میر آغا 1283 ده آتاسی نین اراده‌سی ایله، خالاسی قیزی لیلی خانیم لا، بیرداها قوهوم لاشماق اوچون ائوله‌ندی ریلیر. لیلی خانیم یاشجا خیلی کیچیک اولدوغو اوچون حامله قالا بیلمیر و حاجی میر آقانی نین آتاسی (خان ننه)، او غلانو دوغورقان بیر قادی ن لا تکرار ائوله‌ندی ریمک ایسته‌بیر. بو سفر اونو «کوکب خانیم» آدلی، قابقجا ائوله‌نمیش و حمیده آدلی بیر قیز اوشاگی دوغورموش قادی ن لا ائوله‌ندی ریلر. بو ائولیلک دن ایکیسی قیز و اوچو اوغلان دان عبارت 5 اوشاق دنیا یا گلیر. ایلک اوشاق علویه خانم آدلی بیر قیز اولور. علویه خانیم دان صورنا شاعریمیز سید محمد حسین و اوندان صورنا سید مرتضی، داها صورنا سربیه خانم و سید رضی دنیا یا گلیر لری. بو آرادا لیلی خانیم دا ارگن یاشا چاتیر، اولغون لاشیر و سید رضانی دنیا یا کتیریر. او بو اوغلان دان صورنا آرد - آردینا ظاهره - میرزاده و آزاده - آدلی اوچ قیز دوغورور. حاجی میر آقا اوچونجو ائولیلگی نی فاطمه خانیم لا طوی توتور. فاطمه خانیم دان ایکی اوغلو و ایکی قیزی اولور. خانیم بزرگ، کبری، میر علی اکبر و حاجی میر آقا عائله‌سی نین صورن بئشگی میرصادق دنیا یا گلیر. بئله لیکه حاجی میر آقا خشکنابی نین اوچ آرواد دان 6 اوغلو و 6 قیزی اولموش دور.

منیم آتام، سفره‌لی بیر کیشی ایدی
 ائل الیندن توتماق اونون ایشی ایدی
 گؤزه‌لرین آخیره قالمیشی ایدی

اوندان صورنا دؤنرگه‌لر دؤن دؤلر

محبتین چیراغ لاری سؤن دؤلر.

رضا خان 1304 ونجو ایله (1925) سلطنتی اله کنچیردی کدن صورنا روحانی لرین عبا و عامه‌سی نی صویون دوروب متحدالشکل گنیم طرزی نی یولا سالماقلا ترکیه ده م. کمالین باشقا بیر تدبیرینی ایرانا تطبیق ائدیر و اونون شایقا دئوریمی آدلاندیردیگی جریان ی بورادا تکرار لاییر. بو دؤورده حاجی میر آقا دا روحانی لیا سین دان بیر مدت اوچون اوزاق لاشدیریلیر و په‌لوی بؤرکویله شکیل چکدیریب جواز آماق مجبوریتینده قالیر. اونا وکالت اجازه‌سی وئرلییر و یئنی آچیلان عدلیه ناظرلیگی نده وکالته باشلا ییر. بیر مدت کنچدی کدن صورنا بیر نئجه دینی

¹⁶ در باغمیشه خانه مردی است با خدا
 هر سخن و هر سراچه یکی دادگستری است
 اینجا به داد ناله مظلوم می‌رسند
 اینجا کفیل خرج موکل بود و کفیل

..... شعرین ترجمه‌سی «خلیل رضا» دان دیر.

¹⁷ تبریزین خانی منم شوشانین خانی سنسن دئییه خان شوشنکی‌یه شوشاخانی لقبی نی وئریش دیر. اقبال آذر ایرانین ان بؤیوک خواننده‌سی و ولیعهدین ایچری سارای خواننده‌سی و مرثیه‌خوانی اولوب.

عالمه بیرلیکده اونادا تکرار روحانی پالتاریندان استفاده ائتمک ادنی وئرلییر و او روحانی لیک اجازه سی آلیر. شهریار آتاسی نین شخصیتینی بو شکیلده رسم ائتمیش دیر:

«منیم آتام رحمتلی حاجی میر آقا خشکنابی - گوزل گورکملی بیر سید ایدی. ایلك گوروشده نجابتی و اصلتی گوزه چارپاردی. اورتا بویو، اولچولو و یاراشیق لی اندامی، وقارلی، سئویملی دانیشیق لی و درین باخیش لی ایدی. چوخ الی آچیق ایدی. اونون عائله فردلری نین صایسی سی 40 نفر اولاردی. سفره سی - هر نه اولسایدی - شهرلی و کندلی یه آچیق ایدی. شاعر دگیلدی آنجاق چوخ شعر و موسیقی سنور اولوب، بوتون هنرلری تشویق ائردی. ایری خط ده مرحوم خوشنویس باشی نین و نارین خطده مرحوم امیر نظام گروسی نین شاگردی ایدی. عادی حالدا چوخ صبرلی و حلیم، آنجاق چوخ آز زماندا شدتله عصبی لشیب غضبله نردی و حرصلندیگی زمان بوتون توکلری بیز - بیز دورار و گوزلری قیزاراردی. اوز ایشی - حقوق و قضاوت - ینده چوخ اوستاد ایدی. الیندن گلدیگی قدر داعوالاری صلح و صفا ایله نتیجه لندیردی. حاقسیز تشخیص ائندیگی وارلی موکل لری آغیر سوزلرله قوواردی و یوخسول موکل لری داعواسینی پول سوز و اجرت سیز عهده سینه آلیب، حتی ائو خرچلرینی و غریبلرین مهمانخانا هزینهلرینی ده اوز جیبیندن وئردیگی دفعهلرله گورونموش بیر عادت ایدی. حقا کی بوتون عمر و نو مظلوم لارین حاقلاری نین مدافعه سینه صرف ائندی. ظاهرده هر کس له معاشرت ائتسه ده باطناً چوخ دیندار و تقوالی ایدی. سوزو دؤورو عالم لر نزدینده سند حکم ونده ایدی. خشکناب سیدلری آراسیندا منیم خاطر لادیغیم قدر ایکی نفر حقیقتاً چوخ دیندار و تقوالی آدم ایدی؛ بیرینجی سی تبریزین خیابان محله سینده یاشایان رحمتلی حاجی میر علی خشکنابی که دوغروندان اولیادان ایدی و گویا آدی نین منیم بو اوشاقجا شعریمه گلن آدلار صیراسیندا چکیلمه سیندن چکینیر و صیخیلیرمیش، ایکینجی سی ده منیم آتام دی. الله هامی نین اولنلرینه رحمت ائیله سین»¹⁸.

50 یاشلی حاجی میر آقا خشکنابی 1300 اینجی ایله بیرینجی اوغلو سید محمد حسین ی طب تحصیل ی اوچون تهرانا گونده ریر، آنجاق صونرالار قئید ائده جگیمیز سببلر اوزوندن اوندان ناراضی قالیر و شهریارین مشهور شاعر اولدوغونو و طب تحصیل نی یاری دا بوراخماسی شایعه سین ی ائشیتدیگی اوزوندن اوغلوندان امیدینی اوزوب صون ایللرینی ناراحات یاشاییر. شهریار خراساندا سورگون ده اولدوغو گونلر، حاجی میر آقانی عصبی راحت سیزلیق لار نتیجه سینده قان تضییقی آرتیر و او اوره ک خسته لیگینه دچار اولور. 1313 شمسی ده دی آیی نین 10 و (1353 قمری رمضان آیی نین 23 ونده - 1 ژانویه 1935) قدر گنجه سی دنیادان گئدیر. شهریار بو باره ده یازیر:

«آتام دفعهلرله قدر گنجه سینده وفات ائتمه سین یی الله دان ایسته میشدی ائله ده اولدو. 1313 شمسی ده رمضان آیی نین 23 ونده احیا گنجهلری عبادتی و مراسمیندن صونرا صبح اذانینا بیر ساعت قالمیش انفاکت کئچیریب گولومسه ریک دنیادان گئدیر. همین گنجه من خراسانین یایلاق بیر کندینده ایدیم. یوخودا گوردوم کی آتام آیین اوستونده دوروب حرکت ائدیر آی ایشیغی اونون دوشونه قدر اورتموشدو، قهقهه ایله گولوردو و اونون قهقهه سسی افقره یاییلیردی. او یانینجا کندلی اذانچی الله اکبر سسله ندی. صبح اذانی ایدی یئلکن چراغی یاندریم و اضطراب لا حافظین دیوانندان بیر فال آچدیم بیر غزل گلدی کی صانکی او غزلی هئج گورمه میشدیم، بیرینجی و اوچونجو بیت ی بئله ایدی:

‘هجران گونو و یاردان آیریلیق صونا چاتدی

بو فال ی آچدیم اولدوز آخدی و ایش صونا چاتدی

بوندان صونرا اوز کونلومدن افقره نور صاچاچاغام

چونکی گونشه واردیق و توزلولوق صونا چاتدی¹⁹

ایکی گون صونرا آتامین وفاتی نین خبری تلگراف لا گلدی.²⁰

حاجی میر آقا خشکنابی نین جسدی قم شهرین ده دار السلام قبرستانین دا تورپاغا وئرلیدی و 30 ایل صونرا شهریارا اونون قبر داشینا فارس دیلینده بیر شعرده یازدی.

¹⁸ حیدر بابایه سلام؛ شاعرین قلمی ایله ایضاحلار بولومو، ص 73 - 70، اوچونجو چاپ 1347 تبریز.

¹⁹ روز هجران و شب فرقت یار آخر شد زدم این فال و گذشت اختر و کار آخر شد

بعد از این نور به آفاق دهم از دل خویش که به خورشید رسیدیم و غبار آخر شد

²⁰ حیدر بابایه سلام؛ شاعرین قلمی ایله ایضاحلار بولومو، ص 73 - 70، اوچونجو چاپ 1347 تبریز.

□ شهریارین دنیايا گلیشی

بیراوشاقلیقا خوش اولدوم، اودایئر - گۆی قاچاراق
قوش کیمی داغلار اوچوب، یئل کیمی باغلار کئچدی
صونرا، بیردن قاطر آلتیندا قالیب، اوستومدن
دئییه بیلیم نه قدر سنل کیمی، داغلار کئچدی
اوره گیمدن خبر آلسان: «نئجه کئچدی عمرون؟»
گۆز یاشیملایاجاق: «من گونوم آغلار کئچدی»

مشروطه انقلابی زمانی حاجی میرآقا خشکناپی، دؤورو حربیه ناظری اولان یاخین دوستو امیربهدر جنگین ائوینه کؤچور و او ائوده یاشاییر. اوستاد سید محمدحسین شهریار همین ائوده دنیايا گلیر.²¹ اونون دوغوم تاریخی شمسی ایلی 1286 اینجی ایلین شهریور آیی، - 1325 قمری ایلی نین رجب آیی (1907 میلادی) دیر. تبریزین امیره‌قیز محله‌سی نین مجاهدلری نین ستارخانین سرکرده‌لیگی ایله باشلادیگی بیرینجی مشروطه انقلابی واختیندا او بله‌کده‌ایدی. اوستادین دندیگینه گؤره «ستارخان اولارین ائوینه گلیب حاجی میرآقائین آناسی، «خان ننه» دن ائولریندن استفاده ائتمه‌لرینه دائر اذن آلیب ائوین حیصه‌دیوارینی دلیب چایین اوتایینی هدف

²¹ بو سطرلرین یازیلدیگی گونلر او ائو ائله‌جه دورور. و شهریارین دوغولدوغو اتاقدا ائوین بالاخاسیندادیر.

آلمیشلار. ستارخان او گون بله‌کده اولان سید محمدحسینی قوجاغینا آلیب اوخشامیش‌دیر»²². مشروطه انقلابی تبریزده گنت گنده شعله‌نیر. 1289 شمسی ده (1910م) و 1328 قمری ده مشروطه انقلابی ایله نتیجه‌لنن تبریزده باش وئرمیش اجتماعی هیجانلارین شهرین امن - امانلیغینی پوزدوغو اوچون حاج میرآغا عائله‌سینی کنده کؤچورمگه قرار وئریر. اوچ یاشلی شهریار «قاییش قورشاق» کندیله گونده‌ریلیر. قاییش قورشاق شهریارین آناسی کؤکب خانیمین کندی‌دیر و حیدربابا داغی‌نین اتگینه یئرله‌شمیش‌دیر.

سید محمدحسین یازیب اوخوماغی 4 یاشیندان ملا ابراهیمین کند مکتبینه باشلاپیر. الفبانی اوگره‌ندیکدن صورنا 5 یاشیندا سعدی‌نین گلستانیندان بعضی حکایه‌لری اوخویوب ازبرله‌پیر و 6 یاشینا قدر فارس دیلینده مکمل یازیب اوخوماغی اوگره‌نیر. او آلتی یاشینا قدر قاییش قورشاق و خشکاب کندلرینده یاشاپیر.

اوزون ایل‌لر بویونجا - حتی شاعرین عؤمرونون صورنا قدر - هم ادبی حیاتیندا همده شخصی احوال روحیه‌سینده سیلینمز تأثیرلر بوراخان محض همین قیصا سورمن کند حیاتی دنمک اولار کی شهریار یارانماسیندا ان تعیین اندیجی اهمیته مالک دیر. شاعرین پونز یاسیندا، انله‌جده ادبیات تاریخینده حیدربابا یا سلام شاه اثری‌نین نین اهمیتی هر نه‌قدرسه بو اهمیت محض بو دؤنمه بورجلودور. بو دؤرون محصول‌لاریندان بیری اولان حیدربابادان علاوه باشقا بیر چوخ ثمره‌لرینده الدهه اندیلمه‌سی بو کند حیاتی ایللریندن قاینالانمیش‌دیر. اولا کئنده آدیغی ایلك تحصیل و دؤوری تریادیسونال تعلیم اونون حیات چیزگی‌سینی رسم ائتمیش‌دیر. محض او مکتبده قران و حافظه تانیش اولموش و بو ایکی کتابین شاعرین ادبی و مفکوره‌وی حیاتی‌نین شکیل‌لنمه‌سینده ان اساس رول اوینادیغینی ادعا ائده بیلهریک. شهریار اوزو ایللر صورنا، دنمک عؤمرونون صون ایللرینده (1363 شمس 1984 اینجی ایله) صون دفعه حیدربابا و اطراف کندلره گنتدیگی گون یازمیش اولدوغو شعرده بو دؤور حاقیندا بله‌دئیر:

منیم الهامیله بوردا قونوشوب دیل - دوداغیم

قرانا، حافظه بوردا آچلیب گوز - قولاغیم

من ده موساکیمی، «حیدربابا» دیر طور داغیم

بوردا کشف اولدی کی حقن نه کرامات اولاجاق

نجه شطرنج کی شاهلار هامیسی مات اولاجاق

شهریار اوشاقلیق ایل‌لرینده - نه تبریزده یاشادیغی قیصا مدته و نه تهران گنتدیگی و اورادا یاشادیغی ایللرده - آذربایجان تورکجه‌سی‌نین شفاهی اینجه‌لیکلرینی و آذربایجان فولکلورونو اؤیرنمک امکاتینی الدهه بیلمه‌میش‌دیر. شاعر بوتون او رنگین آذربایجان خالق دیل بیلگی‌سی‌نی و تایی تایی - توش لاریندا گؤرونمیه‌جک درجه‌ده شفاهی خالق ادبیاتینا اولان احاطه‌سی‌نی همین دؤورده بیلنمیش‌دیر و بونون، شاعرین یارادیجیلیغیندا اولان اهمیتی پایی همین 3 ایله‌ده الدهه ائدیلمیش‌دیر. شهریارین آذربایجان تورکجه‌سی ایله یارادیجیلیغی بوتؤولوکله ایکی دؤوره عاید‌دیر و بو ایکی دؤوردن علاوه هر هانسی بیر گوزه چارپان بیلگی الدهه ائدیلمه‌میش‌دیر. بو ایکی دؤورون بیرینجی‌سی همین فصلده بحث ائدیلن اوشاقلیق ایل‌لرینده کی 3 ایل‌لیک کند حیاتیندا قازانمیش اولدوغو ارث و ایکنجی‌سی ایسه شاعرین آناسی‌نین 1325 شمسی (1946م) ده تهران گلیب 5 ایل بویونجا آنا اوغول یاشادیغی دؤورده بیرنجی دؤورده اوگره‌ندیک ائتمیش ارثین یئنی دن خاطر لانماسی ایللره تامامیله علاقه‌دار‌دیر. چونکو بو ایکی دؤوردن علاوه شاعرین تقریباً تمامی ایله آذربایجانلی لار و آذربایجان تورکجه‌سی ایله علاقه‌سی کسلیمیش و شاعر اوزون بوتؤولوکله فارس دیلی و ادبیاتینا وئرمیش و 100% بو دیله وقف ائتمیش‌دیر. آنجاق گنج‌لیک چاغی‌نین (14 یاشیندان 45 یاشینا قدر) ان اساس دؤورونو - 31 ایلینی (1331-1300 شمسی، 1952 - 1921 میلادی) - آذربایجان‌دان، آذربایجانلی لاردان و آذربایجان دیلینده بوتؤولوکله قوموش حتی آنا دیلینده عادی دانیشیغی بله‌ یادیر غامیش بیر شاعر، بیردن بیره تورک ادبیات تاریخینین شاه اثرینی یارادیر. بو ایسه گئری‌ده قالان 14 یاشینا قدر ایل‌لرین هامی‌سینا دگیل، یالنیز بحثین ائتدیگیمیز او 3 ایلین قازانمیش دیغی سرمایه‌ده دایاناراق باش وئرمیش‌دیر. چونکو 14 یاشینا قدر ایلك دؤنمین دیل آچما دؤرو طبیعی دیر کی چوخ دایاز بیر سویده گونده‌لیک سؤزلرین اوگره‌نمه‌سینه صرف اولار و کئندن قاییتدیقدان صورنا کی 8 ایل تبریزده کی ایللری ده اولا شهر دیلی ایله دانیشیغا صرف ائدیلمیش ایکنجی‌سی‌ده بو کی شاعر تهران گنده‌نه قدر محض 8 ایل تبریزده کی ایللرینده یئنی اصول‌لا تحصیل سیستمینده ایلك و اورتا تحصیلینی فارس دیلینده آمیش و فارس دیلینی اؤیرنمیش قدیم علملر یا دینی علملر تحصیل صیراسیندا عرب‌دیلی و ادبیاتینی اوگره‌نمکله مشغول اولموش و ائوده کی تعلیمینده ده خصوصی معلم‌دن فرانسیز جانی اؤیرنمکله کئچیرمیش‌دیر. بو ملاحظه‌لره دقت ائتدیگیمیز زامان یوخاری‌دا گؤستریدیگیمیز کیمی شاعرین بوتون آذربایجان دیل بیلگی‌سی خزینه‌سی او 3 ایل‌لیک کند حیاتیندا قازانمیش‌دیر. آیریجا حیدربابادا و دیگر تورکجه یازدیغی اثرلرینده ایزلری ایله صیخ - صیخ راستلاشدیغیمیز کند حیاتی و معیشتی ایله تماماً علاقه‌لی اولان لغتلر و ترمین‌لر، کندچی عنعنلری، کند فولکلورو و کنده مخصوص اولان عبارلرده ادغام‌لا دیگر بیر باشقا ثبوت‌دور. بو ایللرده قازانمیش خزینه اؤز تأثیرینی نه اینکی شاعرین تورکجه اثرلرینده بلکه اونون عمومیتله ادبی یارادیجیلیغیندا و انله‌جده فارس دیلی یارادیجیلیغیندا دا گؤرونمکده‌دیر.²³

²² استادلا مصاحب‌لریم.

²³ «شهریارلی ایل‌لریمی دوشونرکن» ادلی کتابیمدا موجود اولان «شهریارین فارس دیلی یارادیجیلیغیندا تورک‌سوم باشلیغی آلتیندا گتیردیگیمیز مثال‌لار بونو آیدین ائدیر. مثلاً شهریارین فارسجا شعرلر دیوانیندا «هذیان دل» و «نامزدبازی روستایی» منظومه‌سینده کی موتیولرین اساس قایناغی اونون کند حیاتی‌دیر»

کند حیاتی‌نین دیل‌چیلیک و ادبیات‌شناسلیق اهمیتیندن علاوه شاعرین احوال روحیه‌سی و شاعرانه کاراکتری‌نین یارانماسی و فورمالاشماسیندا دا بؤیوک تأثیری اولموشدور. شهریارین معین بیر دؤورده ناتورالیسمه ماراغلی و دوشگون اولماسی او جمله‌دن دیر. شاعرین ادبی یارادیجی‌لیغی‌نین اساس آیریجالیق‌لاریندان و باشقا شاعرلره نسبتاً امتیازلاریندان ان باشلیجا فرقله‌نمه نقطه‌سی شهریارین خیال گوجونون اینانیلماز درجه‌ده یوکسک اولماسی و توصیفی صفتی‌دیر. بو ایماژیناسیون و رسام قدر خیال فیرچاسی‌ایله رسم انتدیگی تابلولارین آشاغا - یوخاری هامیسی طبیعت منظره‌لری و محتشم طبیعی وارلیغین گؤزل گؤرونولری دیر. اونون شعری‌نین مهم بیر حصه‌سینی، خصوصی‌ایله شاه‌اثر اولان قسمینی اوزونون «مکتب شهریار» آدینی وئردیگی بؤلوم، قسماً طبیعتین ترسیمینه عائد دیر و چوخ آیدین دیر کی بو ژانرین الهام قایناغی دا شهرلرده یوخ، طبیعتین اوز قوجاغی و قوینوندا تاپیلار و ائله بونا گؤرده شهریارین بحثینی ائتمکده اولدوغوموز کند حیاتی ایلری، اونون بو گؤرونوش و باخیش آچی‌سیندان دا نه قدر اهمیته مالک اولدوغونو گؤستریر.

بوردا خیال میدانلاری گئنیش دی

داغلار - داشلار بوتون منله تانیشدی

گورجک منی، «حیدر بابا» دانیشدی:

بونه سس‌دیر سن عالمه صالیب‌سان

گل بیر گوره‌ک اوزون هاردا قالیب‌سان

«شنگیل آوا» یوردو عاشیق‌الماسی

گاهدان گنڈیب اوردا قوناق‌الماسی

داش آتماسی، آلماء، هئیوا صالماسی

قالیب شیرین یوخو کیمی یادیمدا

اثر قویوب روحومدا هر زادیمدا

بونون فارسجا یارادیجی‌لیغیندا کی نمونه‌لرینه‌ده بول - بول راستلاشماق ممکن دور²⁴.

شهریار عمرونون صونونا قدر همین دؤورون حسرتینی چکمکدن دوغان بیر درین نوستالژی ایله یاشادی. بو

نوستالژی‌نین سبب‌ینی شاعرین اوشاق‌لیغیندان

صونرا کی گلن دؤورلرین داها یاخشی کئچمه‌مه‌سینده، کند حیاتی‌نین اونون داماغیندا ابدی داد بوراخماسیندا و او

حیاتدا داددیغی صمیمیتی، کندچی صفاسی و ساده‌لیگی باشقا اجتماعی محیطلرده تاپماماسیندا آختارماق

منطقی‌دیر:

هانی (موللا ابراهیمین) درسی؟ هانی تایی - توش‌لار؟

(شیخ‌الاسلام) هانی؟ یوردوندا اوخور بايقوش‌لار!

کیم دئیردی که مسلمان گاورو آلقیش‌لار؟

«بابی»-یه، «بالشویکه» گورنه گرفتار اولدوق

بله‌شیب هرنجیسه، گور نجه موردار اولدوق

- به سیر طبیعت برو شهریار
- دامن دشت که آویخته از سینۀ کوه
- چه تشنه‌ام که به مهتاب‌شب ترا بینم
- که ذوقی نیانگیزدت پشت میز
- افقی باز و فرحبخش فضایی دارد
- به پای چشمه که بر دوش خود سبو داری

□ شاعرلیگی نین ایلک شعاعلاری

اونون شعر چیچک لری و فیدان لاری همین دؤورده (کند حیاتی ایللرینده) تومور جوق لانییر. او بله کدهکن اوزونو شاعر حس اندیرمیش. بئشیک هرلنرکن پنجره دن افق لرین تجلا سینا دالار بئشیکین قوینوندا صیجاجیق آنا لای لاسی نین قانادینا مینیب بهشتین سئیرانینا چیخارمیش. روزگار اوخشیان سوسن - سنبل لرین دالغالارینا جومار کلیسا زنگی نین طنینی کیمی، اتکینی افقلره چیریپ تۆکولن لپه لرین قوینونا قونار، سمالاردا سپه لرن دومانلارا دالار شفق له قایناییب قاریشان بولودلاردا تاتری نین ابدی لیگینی گۆرردی. قار انلیق گنجه بولودون یورغانی آلتیندا فیصیلتی ایله یوخلایان گنجه ایله قوجاقلاشیب کورسونون تووونا صیغینار خانیم ننه نین ناغیل لارینا قولاق یاتیرار افسانه لر دنیاسینا کۆچردی. او گیزلی گنجه لرده خیال پری سی ایله اوشاقجا اویناشار اوغرون - اوغرون بویلانان شعری نین چیچه گی نین گیزلیجه چیر تلاماسینی ده لیجه دینله یردی.

هله لاپ اوشاق یاشلاریندا کن دین باش اوچوندا سئوگی لری گۆلگه لیگی اولان سئویشک سؤیودون آلتیندا دالدا لانیب کن دین گۆزل قیزی «ننه قیز» ین گۆزلری ایله خیال الی ایله سئویشردی:

حیدر بابا، (ننه قیزین) گۆزلری !

(رخشنده) نین شیرین - شیرین سۆزلری

تورکی دئدیم، اوخوسونلار اۆزلری

بیل سین لر کی آدم گنדר آد قالار

یاخشی - پیس دن آغیزدا بیر داد قالار

آغزیندا بیر عؤمور داد وئر هجک چیمیر - چیمیر لحظه لرین باغزیندا چیمین عاشیقین اوولاغی اولان سؤیودون بیرهر - بیرهر یارپاگی، مین بیر دیلی عاشیق کیمی محبت افسانه لری سؤیلر؛ هله ده.

بیر گون آنجاق ابدی لیگینه یالقیز قالان سؤیودن سورولور عاشق؛ گنجه - گنجه کروانا قوشولور، یارداندا دیارداندا کوسگون قوپور. آنجاق یادی، دادی، فریادی، هرزادی هله ده او سؤیوده تیکیلی قالار؛ سؤیودون بوداقلارینا ایلیشمیش سؤگی.

... آدم گنדר آد قالار،

یولوما اوزانان او چۆلده، یمنی سی چیگنینه سوروشن - دوشن، یارپاق یاییلیغینی اوتانیب باشینا چکن، وحشی بیر چیچک گۆردوم؛ بیئلرله سؤیوشمه سیندن سئوینجک، تک، چیچک. باخیشیمدان صاچان شعر دیلیمله اونونلا اویناشان و قوجاقلاشان نسیمین ده دویمایا جی فیصیلتی ایلا قولاغینا پیچیلدیم:

گولومدن آتیلدیم. ایتیلدیم! آمان ...

کن دیمدن و کن دیمدن و چیچگیمدن آیریلیرکن، گۆیلر و داغلار، سنل لری صولاری شاققیدادیب آخیدیردی. یاماچ لار گولو، داغلارین صاری آبی - سارانی - سنل لری بهرله ییب گلین گنדרکن گۆردوم. سنل دگیل سورونگن اژدها ده. بیر چلنگ چیچکه هؤرونن حیات دوغوجو گلین، بوغوجو سنلین چنگینده صاغا - صولا دؤیولوردو. آلتی دامار چالمیش صاغدوش - صولدوش لارین و غضب لیمیش تایی - توش لارین خینجی و کینی ایله سؤیولوردو، سما.

سارا دنیزلر گلینی اولدو...

کن دین اتک - اتک خاطره ایله آیریلیردیم.

بیر قیش گونونون صونو قارلارین باغری یاریلدی، بولاغین صیصقا صویوایله صیلدیریم دانقاز بوزلارین باغری ائشیلدی، کؤکسو دئشیلدی، ائل قشلاغا داشیندی چوبان سورونو اولدوز کیمی «قارا کول» دره‌سی نین دوشونه چیلهدی. یئنی دن داغین یاماج - یولاج لاریندا چوبان توتگی چالینیر، کروان دهولری نین زینقروو زنگلری دویولوردو.

من ایسه مین ال له سئودالی.

لاله کیمی قیزیل اییک یایلیق لی - کندی دن اوتانقاج مهپاره‌سی - ، آلتین آرقاجلی باکی سوغاتی اولان یایلیغینی اوزونه توتوب، جنیران باخیر کیمی زیله‌ندی. اوزونو ایتیریپ بیر قوزونو قوجاقلادی؛ سوروسونو گؤزله‌ین جنیرانیم منیم.

□

او آرتیق شاعر اولموش دو و هله کنده ایکن شعر چیچکلری اونون خیال باغچاسیندا غنچه‌لر و معنا فیدان لاری نومور جوقلانماغا باشلامیش دی.

شمسی ایلی 1293 (1332 قمری و 1914 میلادی) اینجی ایلهده مشروطه انقلابی اصیل هدف لریندن یاییندیریلیب مغلوبیته اوغرادیدان صونرا، شهیدلرین قانی قورومادان حیرت دولو بیر صوصقونلوغا دالان تبریزده آرتیق نه ستارین «آجیقلی بیر شئر بالاسی» کیمی هایقیرمالاری و نه ثقه‌الاسلامین فریادلاری، نه مجاهدلرین گوله سسلری ائشیدیلیردی. ساکیت لیگه بوغولموش شهر آرتیق بو سفر ظاهری امن - امان لیک گؤرونوش لو بیر شهر ایدی. شهریارین آتاسی، «حاجی میرزا صادق آغا مجتهد» و «حاجی میرزا حسن آغا مجتهد» یین جبهه‌سینه و مشروطیت مخالفی اولان مشروعه‌چی لر دسته‌سینه منسوب اولدوغو اوچون، کنده کؤچورولموش عائله‌سینی آرتیق تبریزه گنیره بیلردی.

6 یاشلی محمدحسین خدمتچی‌سی و فایطونچوسو «بالاکیشی» نین مشایعتی ایله تبریزه قایدیردی. همین ایلین فروردین (آپرئل) آییندا محمدحسینی، بی‌بی‌سی نین آری، «قاییش قورشاق» دان «امامیه» قهوه‌خاناسینا قدر مشایعت ائدیر. امامیه قهوه‌خاناسی کنده یاخین و یول اوستونده ایدی. حاجی میرآغانین ائوینده عائله‌یه محرم اولماسی اوچون بیر خواجه (مخنث) و جنسیت سیز خادم ایشله‌یردی. عئینی زاماندا عائله‌نین فایطونچولوغودا اونون وظیفه‌لریندن صاییلاردی. آتاسی، محمدحسینی کندی ن تبریزه گنیرمه‌سی اوچون «بالا کیشی» آدلی بو خدمتچی‌نی امامیه کندی نین قهوه‌خاناسیندا گؤزله‌یبیب اوغلونو آلیب گنیرمه‌سی اوچون گؤندهر می‌شدی. محمدحسین فایطونا میتر - مبنمز یاغیش باشلاپیر.

(خانیم نهم) ناخوش اولان ایل ایدی

قیش وار ایکن کولک ایدی، یئل ایدی

قیش دا چیخدی، یاغیش ایدی، سئل ایدی

یوک - یاپی‌نی هنی چاتیردیق کی گندک

سئل کوشگودو، مجبور اولدوق قئیدک

نئیمان دوشدو، بیزده دوشدوک یاغیشا

هئی دئییردیک، بلکه یاغیش بیغیشا

کیم باشاریر سئل لرایلن بو غوشا؟

(بالاکیشی)، فایطونچوموز گل می‌شدی

«امامیه» قهوه‌سینده قال می‌شدی

بالاکیشی یول بویو چوبوق چکیردی، شهریار اوندان چوبوغونو ایسته‌بیر و بیر نفس ووردوقدان صونرا اونا عوضینده «آب نبات» وئریر.

اریبه‌ن بوز صالحیم لاری نین صویو آتلانیر، داغ دوشوندن قار صویو آخیردی چایلاغا تۆکولوردو، اینجی کیمی سپیلیردی. سانکی ابلاغ آت، اییک قویروغونو چایدا بیخاییر. چایین ایسه او آری - دورو صویو، هؤروکلو قیویرجیق صاچلارین یئلر قوینوندا دالغالانماسی کیمی بورولوردو.

صینیق اورهک داشیبیان سینهدن یوکسله‌ن آه کیمی، شبلی گدیگینه یوکسلدیم. اویونجاغیم اولان آینامی، یاغان داشلار قورخوسوندان برک - برک باغریما باصمیشدیم. بونولا بله کؤنول آیناما کینه‌نین توزو بله قونامیشدی. آهیم او آینادان هیچ اوتانمادیمی؟ آلاهیم؟! بو آیناکؤنلومو قیرماقدان اوصانمادیمی؟

اوزاقدان گؤیون کؤکسونه سؤیکه‌نن بیر خرابا کروانسارا گؤرونوردو. دوروشگه‌چی دئییردی اورا اوغرو لارین ماغاراسی دیر. منی بو قورخونج رؤیا قاپیب گؤتوردو. فایطونچونون باشقا بیر مژده‌سی ایله اوزومه گلدیم و گولدم: «او افقده گؤرسه‌نن قارالتی دان آتانی چیخارسام منه نه وئرسن؟» افقون قوجاغیندا بیر قارالتی جوجرمیشدی. من اونا شکر پنیر وئریم، او دا منه بیر اودوم چوبوق. قارالتی داغین آرخاسینا جومدو. یاواش یاواش چام کیمی داغین باشیندا یوکسلمیش رحمتلی آتامی گؤردوم. عباسی ملک لری ن شهرری کیمی لپه‌لنیردی. سیدلیک صارغی‌سی باشینا تاج کیمی اوتورموشدو. محمدی نور معراج دان انئر کیمی داغدان سوزوردو. بلکه

بیرده یوخولاردا گؤره‌م اونو.....

بلکه بیرده یوخولاردا گؤره بیلیم

صاچلاریمی سینه‌سینه سره بیلم

قول بوینونا هؤره بیلم

تبریزین یاخین لیغیندا یئرله شمیش واسمیش (باسمنج) کندینین اطراف تپه‌لرینده مشایعتینه گلن آتاسینا قووشان شاعر قاش قارالاندا تبریزه چاتمیشدی.

و بو گؤرونولر اونون خیالیندا شعرله شمیشدی. آنجاق او هله بیرینجی شعرینی سؤیله‌میش‌دی. بیر نچه گون صورنا...

روقیه باجی» آدلانان حاجی میرآغا خشکنابی نین ائوینده کی خادمه، محمدحسینی بیلمه‌یه چاغیرارکن ناهارین نه اولدوغونو صوروشان محمدحسینه بیلمه‌گین «ات»²⁵ اولدوغونو دئین کیمی، محمدحسین ایلك قافیله‌لی و وزن‌لی سؤزونو بیله‌جه دئییر:

روقیه باجی باشیمین تاجی

سني حضرتي عباس

آت ایته اتي منه وئر کته

صورنا سؤزلرین موزیکال اولدوغوندا خوشلانیر و بیله‌جه دوزملیش آپاریب دئییر:

روقیه باجی باشیمین تاجی

سني حضرتي دو! شامي گتي²⁶

اتي آت ایته منه وئر کته²⁷

و 7 یاشیندا ایکن شاعر اولدوغونو آنالیان شهریار بیله‌جه ایلك منظوم سؤزونو آنادیلینده (آذربایجان تورکجه‌سی ایله) سؤیله‌ییر و ایکنجی شعرینی ده محض بو روقیه باجی یا حصر ائدیر. روقیه باجی یا آجیقلا نیر و اونا چیرکین سؤز دئییر صورنا آلاهدان قورخوب بو مصراع‌لاری قوشور:

من گناهکار شدم وای به من مردم آزار شدم وای به من²⁸

شاعرین آتاسی، اونو تبریزده «مدرسه مبارکه محمدیه» یه یازدیریر. بیئی اصول لا تحصیل آلماق لا عینی زماندا، طالبیه مدرسه‌سینده عرب دیلی و ادبیاتینی اؤگره‌نمکله مشغول اولور و او زمانین دینی مدرسه‌لرینده اوخونان کتاب‌لاردان، «امثله»، «صرف میر»، «عوامل»، «تصریف»، «انموذج»، «صمدیه»، «منطق»، ... کیمی کتاب‌لاری اوخویور. ایلك باش‌دا آتاسیندان و صورنالار «میرزا سعیدخلوت» آدلی مشهور استاد خطاط‌دان نستعلیق خطینی اؤگره‌نیر.

ائوه گلن فرانسایلی معلمی نندن فرانسیزجا تحصیل آلیر. و ایکنجی شعرینی 9 یاشیندا یازیر؛ آتاسی نین دوستلاری ایله بیرلیکده بیر تعطیل گونو عینالی داغینا گزمگه چیخان شاعرین شاعرانه ذوقو، داغین ذیروه‌سیندن چراغلاری صایریشان تبریزه باخارکن جوشوب بو مصراع‌لاری سؤیله‌ییر:

فارس دیلی‌نی بیلم هر کس بو شعرین نه قدر اوستالیق لا یازیلما‌سینی درک ائده بیلم. شاعر بو مصراع‌لاری آتاسینا و آتاسی نین دوستلارینا اوخویور. هر کس حیرته دوشور. بو معجزه‌وی وضعیتی گؤرن آتاسی نین دوستو دوکتور (حکیم خوئی)²⁹ هیجان‌دان جیبیندن زنجیرله آصلادیغی آلتون ساعتی دوگمه ایلگه‌ییندن قواریب محمدحسینه باغیشلا ییر. او آرتیق عائله آراسیندا و آتاسی نین عالم، شاعر و صنعتکار دوستلاری نین نزدینده بیر شاعر کیمی تانیلردی.

هله ایلك تحصیلینی بیتمه‌میش، بینه آتاسی ایله و آتاسی نین دوستلاری ایله «مراغه» شهرینه قوناق گتدیکلری بهار گونونده، مراغادا آخان «صوفی» چاپی نین قیراغیندا شاعرانه طبعی طبیعتین گؤزل لیگیندن تأثیرله‌نیب بو شاهانه و شاهکار بیت‌لری یارتمیش‌دی:

صوفي بيا که بر لب صافي مکانم است صفا بخش جانم است

شاعر میمز ایلك تحصیلینی باشا ووردوقدان صورنا بیئی اصول لا تحصیلین داوامی اوچون «فیوضات» آدلی اورتا مکتبه گئدیر و او مکتبه‌ده آچیلان «ادب» آدلی مکتب‌لی شاعرلر مجلسینه عضو اولور.

او دؤورده تبریز ایکی بؤیوک مدنیت مرکزی نین آخینتی‌لاری نین مجراسی ایدی. دئمک اولار کی بوتون ایران اجتماعیاتینا آخان مدرنیسم و بیئی تمدن قافقاز و عثمانلی دان ایلك اؤنجه تبریزه و صورنا تهرانا و ایرانین باشقا شهرلرینه چاتاردی. ملانصرالدین، فیوضات، اختر، عدالت، مساوات، کیمی ژورنال‌لار تبریزده گنیش مقداردا اوخوناردی. بیله‌لیک‌ده مشروطه‌چیلیک، قانون‌چولوق، دیوانخانا و مجلس شورا آچیلما‌سی طلباتی کیمی سیاسی تمایل‌لردن علاوه ادبی و مدنی مدرنیسم‌ده بو ایکی منطقه‌دن تبریزه سوزهردی. ائله بوناگؤره‌ده ایران ادبیاتیندا ایلك سربست‌شعر و یارمانتیسم‌دالغالاری قافقازدان و عثمانلی‌دان، دوغرو تبریزه گل‌میش و ایلرله تبریزه یازیلدیق‌دان صورنا تهرانا گئدیب چاتمیش‌دیر. او ایل‌لرده تبریزین مترقی شاعرلری رمانتیک مضمونلو بیئی

²⁵ تبریزده بوزباش یا آبگوش آدلانان بیلمگه «ات» دئییرلر.

²⁶ تبریز لهجه‌سینده، «دو» دور دئمکدیر و «گتی»، گتیر.

²⁷ کته دوگونون پیشیریلیمیشینه دئییرلر.

²⁸ من گناهکار اولدوم وای منه مردم آزار اولدوم وای منه

²⁹

قالب‌لرده و فورمالاردا شعرلر یازیردی لار. میرزا محمود غنی‌زاده، خانم شمس کسمائی، میرزا جعفر خامنه‌ئی، میرزا تقی‌خان رفعت، کیمی شاعرلرین هامیسی بیر ادبی مشربه باغلی‌دیر لار. تبریزده توفیق فکرت کیمی شاعرلرین رباب شکسته کیمی شعر کتاب‌لاری دن اله‌گزیردی. بیر طرفدن ده م.ع.ا. صابرین ساتیریک شعرلری و محمد هادی‌نین جدی شعرلری و عباس صحت‌ین اثرلری اوخونوردو. شاعرین محله‌لی دوستلاریندان بیرسی، اوندان یاشجا 3 یاش بویوک اولان، عثمانلی و فرانسوز ادبیاتی تأثیر آلتیندا شعر یازان «میرحبیب ساهر» همده شهریارین مکتب دوستودور. اونون الیندن یاپیشیب اونو فیوضات مدرسه‌سینه آپارار و الینه کئچن تازا شعر دفترلرینی و ژورنال‌لاری اونونلا پایلاشیر. او عثمانلی شاعر «ساهر» ی چوخ سئودینگیندن اوزونه «ساهر» تخلصونو سئچمیش‌دیر. فیوضات مدرسه‌سی‌نین مدیری، اونون معاونی و معلم‌لری استانبول‌دان و قافقازدان گلیمیش، روسیا و اروپادا تحصیل آلمیش ضیالی‌لاردان عبارت ایدی. مدرسه‌نین مدیری و ادبی درنگین رئیس‌ی و او درنگین اورگانی اولان «ادب» مجله‌سی‌نین صاحب امتیازی، اولجه «اسماعیل امیرخیزی» و صورنا «عبدالله‌زاده فریور» اولوب باش یازاری ایسه صورنالارین بویوک عالم و یازیچی‌سی - «از صبا تا نیما» اثری‌نین مؤلفی - «یحیی میرزا آرین‌پور» دور. ادبیات معلمی «میرزا تقی‌خان رفعت»³⁰‌دیر. بیزیم شاعریمیز محمدحسین ده تورکیده «توفیق فکرت» ی و تبریزده «تقی رفعت» ی بگهندیگی اوچون «بهجت» تخلصونو قبول انتمیش‌دیر. همین ایل‌لرده یازدیغی شعرلری 13 نمره چیخان «ادب» مجله‌سینده «بهجت» تخلصیله چاپ اولونموشدور.³¹

تبریزده انقلاب‌چی شاعر «ابوالقاسم لاهوتی»‌نین «ژاندارما داعواسی» آدلی حرکاتی و صورنا «شیخ‌محمد خیابانی»‌نین قیامی سونگوله یاتیریلیر. میرزا تقی رفعت شیخین شهادت خبرینی انشیدیب اوزونو اولدورور. (یا دا اولدورولور؟) شاعرین آغیر ایل‌لری و آجیلیق‌لاری یواش - یواش دادماسی باشلانیر.

□ تبریزدن تهرانا هجرتی

1299 اونجو شمسی ایلی‌نین بهمن آییندا () آتاسی اونو تحصیلینی داوام انتدیرمک مقصدی ایله تهرانا گونده‌ریر. 21‌گون اوزایان بو سفر رضاخانین 3‌حوت کودتاسیندان ایکی هفته صورنا صونا چاتیر و محمدحسین‌خان بهجت تبریزی نورو بایرامینا ایکی هفته قالمیش، تهراندا آتاسی‌نین تانیدیغی بیر قاجار عائله‌سینه قوناق دوشور. بایرام تعطیلاتیندان صورنا، «مدرسه دارلفنون»‌دا ریاضیات شعبه‌سینده تحصیله باشلا‌یر. تبریزدن تانیدیغی شاعر دوستو «میرزا ابوالقاسم‌خان شیوا» ایله بیرلیکده شعر یازیر، اوخویور و «بهجت» آدی‌نین تهراندا قادین آدی اولدوغونو دویور³². یئنی تخلص سئچمک قرارینی آلیر. قراندان صورنا حیاتی‌نین ایکنجی کتابی صابیلان و ان چوخ سئودیکی شاعر حافظین دیوانیندان تخلص ایسته‌یب فال آچیر. حافظدن فال آچماق اوچون اولجه شاعرین روحونا هدیه اولسون دئییه، حمد و سوره اوخویور و صورنا خالق آراسیندا عادت اولان مصراع‌لاری اوخویور: ای حافظ شیرازی بر من نظر اندازی من طالب یک رازم تو کاشف هر رازی اونون فالینا بو بیت چیخیر:

دوام عمر و ملک او بخواه از لطف حق حافظ

30

31

32 TUTUL عنوانین دوران فنودالیستی بارون بیگ خان کنیز (محمد حسین خان بهجت

PSEVDOKINIM کیشی نین اوزونه قادین آدی و فامیلیاسی وئرمه‌سی مشهور یازیچی پروسپر مئریمه PROSPER MERIME او پیش‌لرینی اسپان آکتریساسی ک.گازول آدی ایله نشر انتدیرمردی. بهجت تبریزی./

PSEVD OANDRONIM روس و فرانسوز ادبیاتیندا گئنیش یایغین دیر مثلاً ژرژ ساند اصلینده آوردرا دودئوا / جرج الیوت (مری ان ائوانس PSEVDONIM مشهور اجتماعی خادملر و یازیچیلارین معین مقصدله اوزلرینه سئجیدیگی علاوه و صورناکی آد بو تخلص دن داها گئنیش دیر ولادیمیر ایلیچ اولیانوفون 39 مستعار آدی وار(لنین) / الکسی ماکسیمویچ شکوف «گورکی»

که چرخ این سکه دولت به نام شهریاران زد³³
شهریار دنیبر کی شهریار تخلصونو وئرن کیمی ائله فیکرلشدیم کی حافظ منی اله صالیب، 14 یاشلی یئنی یئتمه
بیر شاعر اوچون پادشاه - «شهریار» لقبی نی وئریر. ایکینجی دفعه اولاراق حافظه مراجعت ائتدیم و بو سفرده
فالیم چرخان بیت بو ایدی:

«غم غریبی و غربت چو برنمی تابم

روم به شهر خود و شهریار خود باشم».

حافظین دیوانیندا «شهریار» کلمه سی 2 دفعه گلمیش دیر و بو ایکی فالدا ایکسی ده منیم ایسته ییمه جواب اولاراق
وئرلمیش دی. دئمک حافظ منه اصرار لا شهریار آدینی وئریر و منیم گله جگیمی او داها یاخشی گؤروردو. شهریار
دئیردی کی بیر نچه ایل شعر اوخودوغوم زمانسون بیتینی شهریار تخلصونون قید ائدیلمیگی اوچون اوتانیب
اوخومازدیم. شهریار لا بیرلیکده تهرانان گلن جوان شاعر دوستو میرزا ابوالقاسم خان شیوا دا شاعر ایدی احمدشاه
قاجارین صار اییندا وظیفه صاحبی ایدی. محض بو مناسبت اوچون شهریار اونادا «شهریار» تخلصونو وئریر.
شمسی ایلی 1304 ده (م) رضاخان حکومتی چئوریلش له اله کئچیریب بیر صیرا دئنی قاید - قانون لاری حیاتا
کئچیرمکله بیرلیکده هرکسی سجل (کیملیک) آماغا مجبور ائدیردی. شهریاردا اؤز آدی و تخلصونو یازدیرماق
اوچون مراجعت ائدیلمکده سجل اداره سی اونا بو فامیلیانی وئریمکدن چکینیر چونکو اولکده پادشاه بیر نفر اولار.
حال بوکی او پادشاه لار محو اولوب گئتدیله و ایدی یاشایان شهریار و اونون آدی اولدی. شهریار مجبوراً
«محمدحسین بهجت تبریزی» رسمی آدینی قبول ائدیر آنجاق او رسمی سندلرده محدود قالیر و او «شهریار»
اولاراق تانییر.

شهریار 1300 شمسی (1921 م) دارلفنون اورتا مکتبینه تحصیلینی داوام ائتدیریر. او همین ایللرده اعلاچی
مکتبلی اولماقلا برابر شهرتی گئت - گنده آرتان شاعر کیمی خالق آراسیندا و شاعر لر ایچریسینده مشهور اولور.
ایرانین بؤیوک انقلابچی شاعری «فرخی یزدی» نین «طوفان» آدی قرائتخاناسیا گئت - گل ائدیر و بنله لیکله بؤیوک
شاعر له یاخیندان تانیش اولور. فرخی یزدی اونا صون شعرلرینی اوخویور و اوندان فیکرینی اؤیره نمک ایسته ییر.
او انقلابچی لیک سجه لرینی لیری ک شعرلرینه عادت اولاراق داشییردی. شهریارا ان مشهور صون غزلینی
اوخویور:

شب چو در بستم و مست از می نایش کردم

شاه اگر حلقه به در کوفت جوابش کردم³⁴

شهریار اونون شعرینده دوز بیر حرفی دگیشدیرمکله شعرین طالعینی دگیشدیریر و بلکه ده شعرین بو شکلی او
شعرین بونجا شهرت قازانماسی نین سببی اولور. او «شاه» یئرینه «ماه» (آی) کلمه سینی فرخی به تکلیف ائدیر.

شب چو در بستم و مست از می نایش کردم

«ماه» اگر حلقه به در کوفت جوابش کردم

فرخی سئوینجیندن اونون آئینی اؤپور. شهریارین شعرلری همین ایللردن فرخی نین بوراخیدی «شفق سرخ»
قزئتینده و دیگر چوخ تیراژلی پایتخت مطبوعاتیندا چاپ اولونوردو. اونون شعرلری مطبوعات تیراژی نین
آرتماسینا سبب اولوردو. او، همدان لی انقلابچی شاعر میرزاده عشقی ایله دوست اولوب اونون دا شعرلری نین ایلمک
دینله ییجی سی ایمیش. عشقی ده اونون فیکرینی صوروشار و اونون ادیبانه رأینی منت دارلیق لا قبول ائدرمیش.
شهریار 1303 ده خراسان دان تهرانان گلن ایرانین ان بؤیوک شاعری تبریزی «ایرج میرزا» ایله گؤروشور. ایرج
اونون آتاسی نین یاخین دوستو ایدی و قارداش لیغی نین اوغلو - شهریارین - بو قدر قدرتلی شاعر اولدوغوندان
سئوینیر.

شهریار همین ایللرده سیاسی جریان لارا قوشولوب «مردان کار»³⁵ پارتیاسینا عضو اولور. دفعه لر له اجتماعی
فعالیت لر صیراسیندا و کوچه نماش لرینده نطق ائدیر و دؤگولور. نهایت بیر معجزه هوی حادثه صونوندا بو سیاسی
دسته دن آیریلیر. شهریار او صیرالاردا دراماتورگیا ایله ده مشغول اولور. صونرالار توده پارتیاسینا قوشولدوغو
اوچون سوؤنتره مجبوری مهاجرت ائدیپ مسکوا شهرینده مظلومانه وفات ائدن عبدالحسین نوشین و انتحار لا
گنج ایکن دنیا سینی دگیشن رضا شهرزاد لا بیرلیکده بیر نچه پیئسی صحنه یه گئدیر؛ بعضاً ده دوستلاری نین
یازدیغی درام اثرلرینه شعرلر و ترانه لر علاوه ائدیر.

شهریار 1303 (1924 م) ده آتاسی نیم امری ایله طب عالی مکتبینه داخل اولور و عئینی زماندا ادبی اثرلر
یارادجیلیغینی داوام ائتدیریر. 1308 (1929) ده ایلمک شعر مجموعه سینی نشره بوراخیر. خیام نشریاتی نین
مدیری - محمد علی ترقی - اونون دیوانینا مقدمه یازیلما سی اوچون مشهور عالم و ادبیات شناس سعید نفیسی به
مراجعت ائدیر آنجاق شهریار دیوانا بیر استاد شاعرین مقدمه یازماسینی ترجیح ائدرکن ناشر «ملک الشعراء
بهار» ی تکلیف ائدیر. بهار اونو قبول ائدیر و دیوانینا یازمیش اولدوغو مقدمه ده 23 یاشلی تبریزی شاعر حاقیندا
بنله رأی وئریر «آقای شهریار نه اینکی ایرانین بلکه بوتون شر قین افتخاری دیر»³⁶ شهریارین بو کتاب دان صونرا

³³ «فلک بو دؤلت سکه سینی شهریار لار آدینا چالیدی»

³⁴ امک کیشی لری.

³⁵

³⁶ دیوان شهریار؛ ص 3، کتاب روشی خیامی، 1308.

ورم خسته‌لیگی ایله 1308 ده وفات ائدن مشهور قادین خواننده «موچول پروانه» نین مرثیه‌سینه حصر انتدیگی «روح پروانه» آدلی منظومه‌سی نشر ائدیلب بؤیوک شهرت قازانیر. بو آرادا شهریار سئودیکیندن ایریلمه‌غا مجبور قالیر. اونون سئوگی داستانی تهراندا بمبا کیمی پاتلاپیر و دیلله‌ره دستان اولور. گونده‌لیک قزت‌لر و ژورنال‌لار هر نمرده سریال اولاراق بیر آز دوغرو - بیر آز اوبدورما، بو محبت ماجراسی باره‌ده مقاله‌لر یازیر و تیراژ آرتیریردی. شاعر 1308 (1929م) ده طب تحصیلینی تامام‌لاپیر. دکترا عمومی (جامع) امتحان‌لاری عرفه‌سینده محبت ماجراسی نتیجه‌سینده امتحاندا اشتراک ائده بیلمه‌ییب، همین سئودا اوزون‌دن رضاشاهین صارایی ایله توقوشماق مجبوریتینده قالیر. سئودیکینین یاخین‌لاریندان اولان چراغعلی‌خان پهلوی اونو بیر مدت باغشاه زندانیندا حبس ائدیر. چراغعلی‌خان رضاشاهین عمی‌سی اوغلو و ولیعهد - محمدرضاشاه - ین کمچی‌سی ایدی. امیراکرم لقب‌لی چراغعلی‌خان پهلوی 1308 ده اونون دکترا مدافع‌سینه مانع اولوب شهریار خراسانا سورگون ائدیر. شهریار خراسانا گئدیر و اورادا تهران‌دان تانیدیگی قاجار صارایی‌نین ان صایقین رسامی و ایرانین ان مشهور و ان قدرتلی اوستاد صنعتکاری کمال‌الملکون ائوینه سیغینیر. کمال‌الملک ده رضاشاهین پرتره‌سینی چکمدن امتناع انتدیگی و قاجارلارا وفاکار اولدوغو اوچون نیشابوردا سورگون حیاتی یاشاپیردی. 1314 ده چراغعلی‌خان پهلوی ورم خسته‌لیگی ایله اولور و شهریارین یاخین دوستو بؤیوک موسیقی‌چی ابوالحسن صبا اونا امیراکرمین اولوم خبرینی و شهریارین تهرانا قاییدا بیلجه‌یینی یازیر. شهریار 1314 ده تهرانا قاییدیر و پریشان حیاتی‌نین نظاما سالماق اوچون ایش پئشیده گزیر. مختلف ایش‌لرله مشغول اولور و ان صون «بانک صنعت و فلاح»³⁷ ده دائمی اولاراق محاسب وظیفه‌سینده ایشه باشلاپیر. 2 ایل صونرا آتاسی‌نین ینتیم بوراخمیش عائله‌سینه باش چکمک اوچون 16 دوغما شهریندن ایری قالدیقان صونرا تبریزه گئدیر. 1315 (1935) اینجی ایلین مارت آیی) اینجی ایلین آخیر‌لاریندا بیر نچه گونلک تبریزه گئدیر و یننی ایله (1316 شمسی) تبریزده باشلاپیر. 1316 اینجی ایلین محرم آیی نوروز بایرامی ایله عینی زامانرا راست گلمیش‌دی. او «ادوارد ژوزف» آدلی دوستو ایله بیرلیکده تبریزه گلدی. ادوارد ژوزف صنعت و فلاح بانکیندا شهریارین همکاری ایدی. او عینی زاماندا ادبیات عالمی و تدقیقاتچی اولوب بیر نچه اثرین مؤلفی اولوب، او جمله‌دن جلال‌الدین رومی‌نین «نخجیران» آدلی حکایه‌سی‌نی شرح ائتمیش‌دیر. ادوارد ژوزف فرانسز ادبیاتی عالمی و فراماسونر ایدی. شهریار تبریزه ادوارد ژوزف له بیرلیکده گلدیگینده محرم عزادارلیق‌لارینا اشتراک ائدیر و خرسیتیان اولان ادوارد ژوزفی ده اوزو ایله عزادارلیق دستلرینی گؤرمک اوچون تبریز بازارینا آپاریر. شهریار دئیردی کی راستا بازاردا کریم آقا صافی دستلرین اورتاسیندا حرکت ائدیر و سینهن‌لر اونون -

«یوم عاشورادی یا روز قیامت دیر بوگون؟

یا قیامت عرصه‌سیندن بیر علامت‌دیر بوگون» -

باشلیقلی نوحه‌سینی ورد توتوب اوخیاراق سینه ووروردولار. بیردن صافی الینی قالدیردی و او قدر جماعت اونون ال اشارتی ایله صوسدو. او بویدا بازاردا میلچک قانادی‌نین سسی ائشیدیله بیلردی. صافی او آن وردی دگیشیب باشقا بیر شعر اوخودو:

بیر آن‌دا هامی اونون بده‌تاً اوخودوغو بیت‌لری تکرارلاماغا باشلاپیلار. جماعت آغلاماقدان اوزوندن کئچیردیلر. ادوارد ژوزفه گؤزوم صاتاشدی باخدیم کی او دا بیر خیلی تأثیرله‌نیب و ایچین ایچین آغلاپیر.

شهریار بو سفرینده آتاسی‌نین وفاتی نتیجه‌سینده پریشان دوشموش عائله‌سی‌نی گوردو و کدرله بیر آیینی تبریزده کئچیردی. او تبریزده آتاسی‌نین صون ایللرده شهریار اوغلونون غمیندن دیفلاپیب کئچیندیگینی دویودو. اوستادین باجیسی سریه خانیم صونرالار دئیردی کی آتام اولوم یورغان - دوشگینده شهریاردان راضی اولمادیغینی سؤیله‌ییب دوراردی. اونون غصه‌سی اوغلونون حکیم اولماقدان سا شاعر اولوب عشقی داستانلاری‌نین دیله - دیشه دوشمه‌سیندن ناراحات ایمیش. شهریاردا بو مسئله‌دن عؤمور بویو اذیت چکر و گیزلی - گیزلی دئیردی کی آتام مدن کوسگون گئتدی.

شهریار محرم‌لیک قورتاردیقان صونرا تهرانا قاییتدی.

من ده ایل‌لر اوزاق دوشدوم ائلیمدن

آتا اولدو فلک ووردو بئلیمدن

ایندی دوشمز آتا آدی دیلیمدن

بعلی اوغول! بی‌زلر هامی هم‌دردی

گول‌لر اکدی، آما تیکانلار دردی

او آرتیق ایرانین ان قدرتلی و ان مشهور شاعری اولموش‌دو. شعر دفترلری یوکسک تیراژ‌لارلا چاپ اولانوردو. ناشرلر اونون شعرلری‌نی اجازه‌سیز و شاعرین خبرسیز چاپ ائدیردیلر. قران کریم دن صونرا اونون شعر کتاب‌لاری ایرانین ان چوخ ساتیلان کتابی ایدی. ایرانین بوتون بؤیوک شاعرلری، یازیچی‌لاری، موسیقی صنعتکارلاری، عالم‌لری و بوتون ضیالی طبقه‌سی‌نین ان سئچگین سیمالاری اونون زیارتینه جان آتیر و صادق هدایت کیمی مشهور پولیسیت، مدرن شعرین آتاسی کیمی تانینان نیما یوشیج، اولکه‌نین ان بؤیوک مغنی‌لریندن اولان «قمر‌الملوک وزیری» و «ابوالحسن‌خان اقبال‌السلطان» کیمی خواننده‌لر، «ابوالحسن صبا» «درویش‌خان»،

حبيب سماعی» عبدالحسین خان و حاجی علی اکبر خان شهنازی، «رضا محجوبی» و ... کیمی موسیقی استادلاری، گنج نسلدن، هوشنگ ابتهاج (سایه)، فریدون مشیری، اخوان ثالث، کیمی شاعرلر، جلال آل احمد، دکتر علی شریعتی کیمی یازیچی لار، آیه الله طالقانی کیمی دین خادم لری و بیر سؤزله بوتون مشهور سیمالار اونون ائوینه بیر خانقاه کیمی بیغیشار و استادین شیرین و ایستی مجلسیندن فایدالاناردیلار. ایکینجی جهان محاربه سی باش وئریر. 1320 اینجی ایلین شهر یور آیی ندا رضاخان اولکهدن سورولور و ایران بین الخالق صاواش دا طرف سیز قالسادا متفق دؤولت لرین سرخوش عسگر لری نین چکملری آلتیندا قالیر. هر بیر ایرانی کیمی شهر یارین دا آجیلی گونلری باشلانیر. بو آیر ایل لرین دهشتلی تأثیری شهر یارین احوال روحیه سینده همیشه لیک منفی ایزلر بوراخیر. او همیشه سکسکه ایله شهر یور 20 دئییب آغلاردی. استادین روحوندا درین یارالار بوراخان حادثه لر اولن گونه قدر شاعر اونون یاخاسینی بوشلامادی.

او یاتاغا دوشدو. آرتیق هنج کیمسه ایله گوروشمک ایسته میردی. بوتون حادثه لر ال - اله وئریب اونون دنیادان قوپماسی و ایچینده جوشان آلاهینا قوووشماسی اوچون زمین حاضیر لاییردی. اولکهنین پوز غون وضعیتی نی گوروب خالقین پریشان لیغینا قاتلاشا بیل میردی. ایرانین شمالی روس سالدات لاری، جنوبو انگلیس عسگر لری و پایتختی ایسه مرکب قوشون لارین اشغالیندا ایدی. بو آرادا باشقا بیر خبرده اونو تکان وئردی. آذربایجان دا پیشه وری حکومت قورموشدو و تبریزدن تهرانا مهاجرت لر باشلانمیشدی. میرزا جعفر سلطان القرانی، میرزا عبدالله مجتهدی، نجوانی قارداش لاری، علامه طباطبائی، علامه میرزا محمد علی مدرس خیابانی، کیمی شخصیت لر شهر دن آیریلیب تهرانا داشینیردی لار. بو صیرادا شهر یارین آناسی دا تهرانا گلدی.

□ شهریارین آنادیلینه دؤنوشو

1325 (1946 م) اینجی ایلین بهار فصلینده شهر یارین آناسی خسته و کوسگون اوغلونو غریب بوراخماماسی اوچون تهرانا گلدی. شهر یارین آناسینا قوووشماسی اونون احوالینی دگیشدیردی. «خانیم ننه» (کوکب خانیم)، تبریزده کن قوهوم - قونشودان اوغلونون بؤیوک شاعر اولدوغونو ائشیتیمیشدی. مطبوعات دا درج اولونان شعر لرینی اونا اوخوسالاردا، انا شاعر بالاسی نین شعریتیندن بیر شئی باشا دوشمه میشدی. تهران دا ایسه جماعتین شاعر شهر یارین ائوینه گلیب اونو زیارت ائتمگه جان آتمالاریندان گوروردو کی اوغلو چوخ مشهور بیر شاعر دیر. آنجاق او اوغلونون شعر لریندن لذت آپارا بیلمه مەسی اوچون حئیفسی له نیر و اوغلونا اونون باشا دوشه بیله جگی بیر دیلده شعر دئمه سینی ایسته ییر. شهر یار بو سفر چتین صیناق دا ایدی. آناسی آذربایجانین نهنگ شاعر ی نین شعر لرینی از بر بیلر و اونو کور په ایکن او شعر لر له یوخلاداردی:

گنتمه ترسا بالاسی منده سنه سایه گلیم

یا پیشیم دامنیوه سنله کلیسایه گلیم

یا سن اسلامی قبول ائیله منیم دینیمه گل

یا کی تعلیم ائله من مذهب عیسایه گلیم...

ایندی شهر یار سید عظیم له یاریشمالی و آنادیلی ایله یاریشمالی ایدی. اوشاقلیق دان تهرانا گلیب، 25 ایل بیرجه کلمه تورکجه دانیشا بیله جگی بیر چئورده قرار تاپمایان شهر یار آنادیلی نی فارس لهجه سی ایله دانیشیردی. یاشلی

آناسی ایله یوخوسوز گنجهلرینده اوتوروب اونون خاطرهلرینه قولاق یاتیریردی. آنا یئنهده مطبخده یئمک پیشیرکن، شهریارین قارداشی نین یئنیتم قالمیش بالالارینی دیندیررکن، شاعر اوغلونون پالتارلارینی یویارکن، همپئرلی سی اولان خسته قاسیم»ین قوشمالارینی زمزمه اندیردی:

بو دنیا فانی دیر فانی

بو دنیا قالدان هانی

داود اوغلی سلیمانی

تخت اوستوندن سالان دنیا!

شهریارین مین ایللیک حافظه سی یئرینه قاییدیردی. بو دیلین آهنگی اونا باشقا جور گلیردی، اونون قولاغینا، نیسگیل، حسرت، صمیمیت، دوغمالیق دولو سؤزلر و آهنگلر سسله نیردی. شاعر طبعی آنا دیلی نین اینجه لیک لارینی یئنی دن قاورادی. آناسی اوخورکن اودا زمزمه زمزمه لی سؤزلر پیچیلدا ماغا باشلادی:

... دنیا یالان دنیا دی

سلیمان دان - نوح دان قالدان دنیا دی

اوغول دوغوب درده سالان دنیا دی

هر کیمسه هرنه وئریب آلیب دی

افلاطون دان بیر قوری آد قالیب دی

آنادلی اونون دوداق لاریندا غنچه لئمه یه باشلامیش بال کیمی سوزوردو؛

داملا - داملا، مصراع - مصراع، بند - بند ترانه لر یاغیردی. باشقا بیر بند دوغولدو:

بیر اوچایدیم بو چیرپینان یئل اینن

باغلاشایدیم داغ دان آشان سنل اینن

آغلاشایدیم اوزاق دوشن انل اینن

بیر گوره دیدیم آیریلیغی کیم صادی

اولکه میزده کیم قیریلدی - کیم قالدی

او نه بویوک بیر حادثه نین باش وئرمه سیندن خبرسیز، اوشاق لیق خاطرهلرینی شعرلشدیریردی. 1329 اینجی ایلین قیش فصلینده «حیدر بابایه سلام» شاه اثری یازیلدی و آناسی اوغلونون نه کیمی بیر شاعر اولدوغونو گوزویله گوروب ایناندی. آما شهریار هله بو شعر جدی توتومور و اهمیتینه وارمالمیش دی. دئییر 1330 (1951) اینجی ایلین نوروز بایرامی ندا بیزدن یاشجا بویوک اولان تبریزی «ناظم الدوله دیبا» نین بایرام گوروشونه گنتمیشدیم. بیر نچه همشهری و تهران لی دا اوردایدی لار. من دن یئنی بیر شعر اوخومای ایسته دیلر، من ده حیدر بابادان بیر نچه پارچانی اوخوماغا باشلادیم. بیرده - بیرده، عادتاً قوناق اوتاغینا گلکه مه سین ییلن انوین یاشلی قادین اولان آذربایجانلی خدمتچی سی پرده نی قیراغا ووروب ایچیری گیردی و منیم آیاق لاریما دوشه نیب هونکور تویله آغلا یاراق هیچ قیریب دندی: «بالا منیم درد لیری می دئییرسن!» من او گون بو شعرین شعر اولدوغونو آنلادیم.

حیدر بابا هله چاپ اولونمادان دیله - دیشه دوشموشدو. شهریارین و ایل لرده شاگردی اولان «ه. ا. سایه» دئییر: «دسته - دسته تبریزی لر گلیردی لر و شهریارین انوینده اوتوروب اوندان حیدر بابانی اوخوماسینی خواهش اندیردی لر. من اونلاری نه شاعره نه ده شعر هوسکارینا اوخشادا بیلیمیردیم. عادی خالق طبقه لریندن جوره به جوره آدم لار ایدیلر. شهریار حیدر بابانی اوخویان کیمی بیر مصراع لا بوزوشوب آغلا شیر دیلار، باشقا بیر مصراع ایله چیچکله نیب گولوشوردولر. غریبه سحرلی بیر تأثیری وارایدی. شهریار دان ترجمه انتمه سینینی خواهش انندیگیم زمان او، ترجمه سی نین امکانسیز اولدوغونو دئییردی. منیم بو شعره قارشی عطشیم گئت - گنده آرتدی و آذربایجان تورکجه سینینی اوگره نمه یه قرار وئردیم.»

حیدر بابا همین ایل (1330 دا) تهر اندا کیچیک بیر جزوه شکلینده چاپ اولوندو. یاییلان کیمی قورتاردی و ال دن - اله دولاشدی. 3 آی دا 3 دفعه چاپ اندیلدی. هرکس اونو اوخوماق و اورژینال دیله اونون اینجه لیک لارینی آنلاماق و اودوم - اودوم باشا چکمک ایسته ییردی. فارس دیلی لر اونون دادیندان محروم قالمماق اوچون تورک دیلی نی اوگره نیردی لر. ایرانین بویوک یازیچی سی سید محمد علی جمال زاده ایسوچر ده یاشاسادا تورکجه اوگره نمه یه باشلاماسیندان خبر وئردی. ایرانین ان بویوک معاصر شاعری و شهریارین اسنادی صاییلان ملک الشعراء بهار، سید ابوالقاسم انجوی شیرازی و باشقالاری حیدر بابا اوچون تورکجه اوگره نیدیلر. فارس دیلی نین ان بویوک انسیکلوپدیسی نین مؤلفی علامه ده خدا شاگرد لرینه و دوستلارینا حیدر بابانی اوخویوردو. علامه میرزا محمدخان قزوینی سید حسن تقی زاده یه دئییب کی حیدر بابانی اوخو و آنلاماغیم اوچون منه کؤمک ائت گوروم بو نه دیر. دنیا شهرتلی فیزیک، عینی زمان دا شاعر اولان پروفیسور محسن هشترو دی حیدر بابادان بعضی بندلری اتوم کاشفی «آلبرت انیشتین» ه اوخویور و ایکی داھی بئله لیکله بیر - بیرینی گورمه سله رده دوستلا شیر لار و بو دوستلوق صورن لار شهریارین «انیشتینه پیام» شاه اثری نی یازماسی ایله نتیجه لئیر.

شهریارین، ادبیات تاریخینده بیر شاعرین اوز حیاتی ندا مثلی گورونمه میش درجه ده خالق طرفیندن معجزه و ی شکیلده پرستش اندیلمه سی بعضی معین چئورهلر طرفیندن چکیلمز اولموشدو. بعضی دؤرلرین مطبوعاتینی

ورق له دیگیمیز زمان اوزون بیر مدت شهریاردان بیر ایز و اثر گورونمور. سانکی اونا قارشی ترتیب له نمیش بیر «سکوت توطئه سی» قراری آلینمیش دی. اونونلا یاریشماق اوچون و اونون شاعرلیک مرتبه سینه چاتماق اوچون ساوادلارینی آرتیرایب، ادبیاتین اینجه لیکلرینی اوگره نمیش «شاعر لر» اونو قیسقانیب بعضی ادبی عیب - ایرادلاری لاقلاغا کیمی چینه بیر دیلر. کیمی سی - «شعر لرینده تورکجه فیکیر له شیب فارسجا اوی دورور» کیمی، بعضی لری بیر کلمه تاپیب سلیقه سینه اویغون اولمادیغی اوچون او کلمه نی لاغا قویماق لا اونو یادیر غاماغا و خالق آراسیندا اونوت دور ماغا جان آتیر دیلار. آنجاق ندنسه بو قدر بایکوت لار و تکلیگه ایتلنگه معرض قالماسینا باخمی اراق، هر هانسی بیر تبلیغات و خالقا چاتدیر یلماق اوچون وسیله یه صاحب اولمایان شهریار گوندن گونه داها مشهور اولور، داها چوخ سئولیر دی. اونون شعری نین مرکبی قورومادان دیلدن دیله گزیر، خالقین خواننده لری طرفیندن اوخونوردو. هرکس شهریاردان بیر نجه بیت شعر ازیر بیلیر دی. او حکمدار لار طرفیندن قوندار یلمیش دگیل خالقین اوز طرفیندن «خالق شاعری» سئچیلیمیش دی. بیر یاندان حکومت، بیر یاندان دا دورو سیاسی دستلر و پارتیالار اونون قارشی سیندا شاعر لر دیکه لیدیر دی لر. کیمی سینین مدرن شعرین آناسی، کیمی سینین ملی شاعر اولاراق تبلیغ ائدیر دیلر. خلوتینی پوزمایان تنها شاعر شعر انجمن لرینده گورونموردو؛ اونون آدینا شعر گنجه لری قورولموردو، مطبوعاتدا اونا قارشی صوصغون لوق حوکوم سوروردو. بیر نجه یاخین یار - یولداشیندان باشقا هنج کیم اونا یاخینلاشمیر دی. شهرت دیوانه سی اولان صاف - صادق شاعر دوست لاری، دشمن لرین حیله سینه اویوب اونا رقیب کسلیردی. بیر طرفدن ملتچی خسته چئوره لر اونو فارسجا یازدیغی اوچون قیناییر، اوشاق لیک دوستو اولان شاعری، شهریار ی هجو انتمیه وادار ائدیر دی لر، بیر طرفدن هر گون اونون ائوینده او جاعی نین باشیندان آیریلمایان بیر شاعری اونون ائونه تیکیر دی لر؛ سیاسی شعر لر یازماماسی و هر هانسی بیر سیاسی پارتیایا صیغیشمادیغی و صول چو دستلره قوشولمادیغی اوچون خارجی دؤولتلر و داخلی دستکلر «خالق شاعری» یونوردولار.

اما شهریار تام معناسی ایله بیر ده و زمان شناسلیق اثری، حیدر بابانی تام و اختیندا یاراتدی و تام زمانیندا نشر ائدیر دی. اوزون ایل لر بو بو تورک دیلی ایله یازیلیمیش اثر لرین نشری قاداغان ایدی. یاساق پیشه وری حرکاتی نین مغلوبیتیندن صونرا داهاداقاتی لاشمیشدی. ملی نفت نهضتی و اجتماعی چاخناشمالاردان ایره لی گلن آزادلیق و کنترل سوز لوقدان مهارت له یارار لانا شهریار، دوز بو قاریشیق وضعیت ده حیدر بابانی نشر ائدیر دی. حیدر بابانین بونجا اقبالی نین باشقا بیر رمزی ده ائله خالقین بو تورک سه میش و تورکجه اثره حسرت قالمیش بیر دؤورده یاییلماسی دیر. شهریارین بو اثری یاراتماسی و منتشر ائتمه سی ایله، اونا قیسقانان چئورهنین ایینه بیر گوجلو بهانه کئچمیشدی. حکومت ده اوندان ناراضی قالمیش دی.

شهریار دئیر دی آلاه منه هر بیر معنوی وئرگی ائدیر دیگی زمان، مادی دنیا ما باغلیان باشقا بیر وئرگی نی الیمدن آلمیش دیر. او، بو یول دا حیدر بابانین بدلینی اؤده مه لی ایدی. 1331 اینجی ایلین 30 وندا خسته یاتمیش آناسی و شهریارین دیایا یگانه باغلی لیک زنجیری قوپدو و آناسی وفات ائندی. آنانین وصیتی اوزره، اونون جنازه سینین جان دوستو لطف الله زاهدی ایله گئدیب، قم شهر ی نین «دار السلام» قبرستانیندا تورپاغا وئردی. او آناسیز قالیب بشریته باشقا بیر هدیه یاراتدی. «ای وای آنام» شاه اثری بو ایتگی نتیجه سینده یاران دی:

او اوز آناسی نی ایتیر میس، تهران داکی دوست لاری نی بیر - بیر الدن وئر میس، غربت گونلری نی یاشاماغا باشلامیش دی. او داها بویوک بیر آنا آر دینجا آنا وطنی، دوغما وردو تبریزه گئتمه یه قرار وئردی و بیر گنجه سیس سیز صووسوز، هر کس دن گیزلی، کوسگون وضعیت ده تبریزه قاچدی.

تهرانین غیرتی بوخ شهر یاری صاخلاماغا

گلمیشم تبریزه تا یاخشی - یامان بلله نسین.

□ تبریز حیاتی

تهرانی، دجال منه تبریزله دی
من ده گلیب، تبریزی تهراندلیم

1332 اینجی ایلین قیش موسمینده و 1332 اینجی ایلین نوروز بایرامینا بیر نچه گون قالمیش تبریزه گلدی. ایلك اؤنجه «ششگلان» محله‌سی‌نده اولان «داش دربند» کوچه‌سی‌نین اوز به اوزونده بیر ائو کیرالادی، صونرا همین خیاباندا «توفیق» دربندینه بیر ائوه داشیندی. بو ائوین 35 ایل صونرا مزاری اولاجاغیندان خیرسیز ایدی. چونکی حال حاضردا او ائو مزاری‌نین محوطه‌سینه دوشموش دور.

تبریزده آرتیق بیر نچه نفر دن باشقا، اونون لا دوستلوق ائده بیله‌جک آدام قالمامیش‌دی. او تبریده «ابوالحسن‌خان اقبال‌آذر»، «آیه‌الله علامه میرزا عبدالله مجتهدی»، «حاجی محمد و حاجی حسین نخجوانی» قارداش‌لاری، «میرزا علی‌اصغر مدرس»، «میرزا جعفر سلطان‌القرائی»، کیمی تبریزده «گؤزل‌لرین آخره قالمیش» بیر نچه شخص‌له معاشرت ائدیردی. بیر نچه دفعه تهراندوستلاری تبریزه اونون گؤروشونه گلدی‌لر، ایرانین بؤیوک سس اوستادی «میرزا عبدالله دوامی»، عمر و لوک دوستو بؤیوک موسیقی‌چی و ایران موسیقی‌سی‌نین آتاسی «ابوالحسن صبا»، بؤیوک شاعر «نیما یوشیج» تبریزه - اونون گؤروشونه - گلدیلر. اما تبریزده شهریارین وطن غربتی باشلامیش‌دی. اونون حس‌لرینی پایلاشاجاق بیر دوستو یوخ‌ایدی. گرچی کوچه ده بازاردا شهریار گورن قارا خالق اونون باشینا توپلاشیر اونونلا سلاملاشیر حورت‌دن اسیرگمه‌بیردی‌لر، اما شهریار خلوت‌لری‌نده بیر دوستا محتاج‌ایدی و او دوستلارین هامنیسی یا واخت‌سیز وفات ائتمیش، یا خارجه گنتمیش یا شهریاردان بیر تهر ایریلمیش‌دی‌لر. او افسانه‌لرده قالمیش مردلرین خیالی‌ایله درده‌شمه‌لی قالمیش‌دی:

دندین بس، وطن ده، سابق وطن دیر؟
گوردونکی دوستون یوخ، هامی دوشمن دیر
وطندن قالان بیر قورو کؤوشن دیر
اوندان دا ال چکیب، واز کئچاق، نبی
آی قوچاق نبی

گلمیشدیم وطنین ائدیم خدمتین
اؤزونده ده چکدیم غم‌لی غربتین
قییریرام اوره کدن وطن الفتین
جگره باغلیسا، بیر پیچاق نبی
آی قوچاق نبی
وطندن دویموشام، منی قیناما
دورگندک بوخلقی آرتیق سیناما
دورگوروم! بو آغاج بنزیر اناما
تئلیندن قوی قیریم بیر صاچاق، نبی
آی قوچاق نبی

او دنیا سینی داهادا کیچیلنک عزمی ایله حیدر بابا اتگی نه صیغینیب اورادا یاشاماغی دهنه مک اوچون کنده گنتدی:

حیدر بابا، سنی وطن بیلیمیشدیم،
 وطن دئییب باش گؤتوروب گلمیشدیم،
 سنی گؤروب گؤز یاشیمی سیلمیشدیم،
 حال بو کی لاپ غملي غربت سنده ایمیش،
 قارا زندان، آجی شربت سنده ایمیش.

اؤل باشی مندن استقبال ائتدیز،
 صوندان چؤنوب ایشیمده اخلال ائتدیز،
 اؤز ظنیزجه (اوستادی) اغفال ائتدیز،

عیبی یوخدور کئچر گنده ر عؤمور دور،
 قیش دا چیخار، «اوزوقارا کؤمور دور.»

یننه تبریزه قاییدیب، جوانلیغیندا خوشلانديغی، قوهومو اولان بیر قیزی گنجلیک تصورو ایله گؤرمگه بلکه ده اونون لا ائولمه گه گنتدی. او آرتیق یاشلی - باشلی بیر قادین اولموش، ار - اوشاق صاحبی ایدی. او شهریارا قیزی ایله ائولمه سینی تکلیف ائدیر. شهریار 1332 اینجی ایلین یای فصلینده «سراب» دا معلمه ایشلهمین «عزیزه» خانیمی گؤرمک اوچون اورایا یوللانیر. اورادا «عزیزه» ایله ائولمه گه قرار وئریرلر. مرداد آیین 26 سیندا ائله نیر.

عزیزه خانیم، کندچی دنمه سکده تاممی ایله ساده بیر قیز ایدی. اونولا هنج بیر شاعرانه باغ و علاقه قورا بیلمه سده اونون ائینین چراغینی یاندیرمیشدی و شهریارا دنیادا ان کیفیتلی لذت اولان بالا دادینی دادیزدیرمیشدی. بو ائولی لیکدن «شهرزاد» آدلی شهریارین تام بدلی اولان و اونا چوخ بنزهین بیر قیز اولدو. شهریار آرتیق تبریزین دولان با دولان کوچهلرینده قیزی نین الیندن یایشیب دولان اراق گورونوردو. او واختدان یادگار قالان شکیل لرین چوخوندا «شهرزاد» دا استادین یانیندا گورونور. بو عائله حیاتی نی ایسیندیرهن ایکی اوشاقدا «مریم» و «هادی» آدلاریندا دنیا یا گلدی لر. او دوستلارینا اولان وفاسینی اوشاقلاریندا عکس ائتدیردی و دوستلاری نین آدلارینی اونلارا وئرمله یولداشلاری نین یئرین بوشلوغونو بیز آز اولسدا دولدوردو.³⁸ بیر مدت صونرا گؤی مسجدین اوز به اوزونده باشقا بیر ائوه داشیندی. داها صونرا دکتور چایچی دربندی آدلی چوخور بیر دربنده کی بیر ائوه یئرله شدی او ائوین قارسی سیندا بیر دامی قوزادی لار:

دیوار اوجالدی، گون بیزه دوشمه دی،
 زندان قارالیدی گؤز - گؤزو سئچمه دی،
 گوندوز گؤزو منیم لامیام کئچمه دی،

سنده باصدی، ائومیز دولوب گؤل اولدو
 چوخ یازیغین ائوی چؤنوب چؤل اولدو

صونوندا بیر عمر، صونرا زحمت و چتین لیکله «مقصودیه» کوچه سینده بیر ائو آلا بیلدی:
 (شهریار) ین «مقصودیه» زندانین

«اوتوز بیر» یاز، اوخوموشام کاشینی

استاد خالقین استقبالینا جواب اولراق ایکینجی حیدر بابانی یازدی. حیدر بابانین نشری قاداغان اولدو. آنجاق داھی شهریار خالق لا مناسبتینی باشقا یول لا قورودو. او حیدر بابانی اوخودو و ننته یازدیردی. شاعرین سسی ایله حیدر بابانین کاستی شهریار پرستش کارلارینا داها آرتیق داد وئریدی و آرتیق سننوزور اداره سیندن اجازه آلماعا دا گرک قالمامیشدی و شهریار بو یول لا او یاساغی پوزا بیلیمیشدی. 1339 اینجی ایله بیر گون آذربایجانین والی سی (استاندار) علی دهقان شهریار گزمک اوچون «شاهگلی» به آپاریر. او سؤزلو آداما بنزه بیردی. شهریارا دئییر نچه گون قاباق شاهین قبولوندا دیدیم، شاه حیدر بابا اوزوندن سنیزدن چوخ گیلنی لی ایدی. اونا خبر وئریش لر کی سیز تورکجه شعرلر یازیر سیز. شهریار شاه حکومتی نین صونونا قدر تورک دیلی نین دیرچله شی ایله یئر سیز مبارزه آپاران سیستمی اوزوندن گیلنی لی صالح لادی.

شاه ایرانین «ملی شاعر» اینی سئچمک ایسته بیردی. شجاع الدین شفا آدلی سارای یازیچی لاریندان بیرینی شهریارا گؤنده ریر و پیامینی - شهریار ملی شاعر سئچمک ایسته مه سینی - اونا بیلدیریر. شهریار بو ایش له راضی لاشما ییب دئییر ملک الشعر بهاری کیمسه اوستاد شعر اعلان ائتمه میش او اوزو اوستاد و ملک الشعراء اولدوغونو ثبوت ائتمیش دیر. اجازه وئر سنینز ملی شاعری خالق اوز اراده سی ایله سئچر. سارای «صادق سرمد» آدلی بیر شاعری «ملی شاعر» اعلان ائدیر و البته سرمدی هنج کیم تانیما دی و شعرینی ده اوخوما دی.

³⁸ رضا شهرزاد، مریم میرهادی و سعدالله خان هادی.

پهلوي حكومتی نین صون ایل لرینده ملکه اولان فرح پهلوي، مدنیت و ابینجه صنعت ناظری «مهرداد پهلبد» و استادین ائوینه گونده ریر. شاهین آروادی تهراندا شهریار اوچون بیر ویلا آلمیش و شهریار تهرانا و ائوي تحویل آلیب اورادا یئرلشمگه دعوت ائدیر. او آندا شهریارین ائوینین دامی سوزوردو، قالینی قاتلایب دامجی لارین توكولدوگو یئرله بیر طشت قویموش دولار. شهریار ائوي قبول ائتمیر و فرح پهلوي یه آغیر بیر جواب یازیب گونده ریر:

«میخانا غرات اولدوقدان صونرا منی بادهیه دعوت ائدی

جالانمیش یاغی امامزادایا نذر ائدر کیمی»³⁹

او بیر شعرده اؤن گؤرویله، انقلابین باش وئر مچگینی و حکومتین دئور یله جگینی خبر وئریر.

□ حسرت ادبیاتی

شهریارین حیدر باباسی تورکیه ده احمد آتش طرفیندن لاتین الفباسی و شرح لرله نشر ائدیلیر. باکی دا ایلك دفعه حمید محمدزاده و صونرا غلامحسین بیگدلی نین واسطه سی ایله یاییلیر. حیدر بابا سووت لرده بیر چوخ دیله ترجمه اولونور. حیدر بابایا ساوت سوسیالیست آذربایجان رسپوبلیکاسیندا یاشایان ان کلاسیک شاعر (علی آقا واحد) دن توتموش ان گنج و نواتور شاعر لره قدر جواب یازیلار. هرکس حیدر بابایا نظیره لر یازییر. بو جواب لار شهریارین الینه چاتیر و شهریار اونلاری دا جواب سیز قویمور. ایران داخلینده شاه حکومتی و بعضی مارکسیست چئور ملردن باشقا⁴⁰، بیر چوخ شاعر لرده حیدر بابا کروانینا قوشولور لار. حیدر بابایا پوز لرله نظیره لر یازیلیر⁴¹. بو نظیره لر آیریجا بیر کتابدا تحلیل ائدیلیر⁴². بنله ییکله شهریار خارجی سیاسی خدمت لرین دقت مرکزینده قرار تاپیر. اونا یایزیلان شعر لردن بیرینی بیرگون «بهر روز دولت آبادی» ادلی شهریارین بیر قوهومو اونا چاتدیریر. بو منظوم مکتوب مدیحه یوکلر اولسادا، اوندان ملایم بیر دانلاق و شکایت هاواسی اسیردی:

نیسگیل لری چوخ دور دردلی تبریزین
بیری سن اوزونسن عزیز شهریار!

اؤزگه چراغینا یاغ اولماق بس دیر...

³⁹ میکده چون به باد شد، دعوت من به باده کرد
روغن ریخته است کو نذر امامزاده کرد.

40

41

42

شهریار او شعره «سهديه» عنوانینی وئردیگی جانانه و شهریارانه بیر جواب یازیر. بولود قرمچورلو «سهند»ین حورمت سیزلیگینه ده «دهده» جوابی وئیریر:

نیسگیل اول چرچی به قالسین کی جواهر نهدي قانمیر
مدنیت دبین ائیلیر بدویت بیر اوصانمیر
گون گئدیر آز قالا باتسین گنجه سیندن بیر اویانمیر
بیر اوز احوالینا یانمیر
او بو مانیفست اهمیتلی شاه اثرینده ملت چیلیگین ده حدودنو تعیین ائدیر:

سهندیه بوتون شهریارین هارایینا وئرین های لارین ایناسی دیر:

آذربایجان داکي او واخت کي سیاسی حاکمیتین اراده سی ایله شهریارین شعرلرینده معین تحیفلر اعمال ائدیلیر.
اونون شعرینه ال آپار اراق چاپ اتمک امکاتینی اله ائدن لر، شهریارین بعضی سیاسی و دینی نظریه لرینی نه اینکی باشقالا شدیریر بلکه عکسینی قوراشدیریرلار:

«قافقاز قایدیب دؤنمه دي اوز کج مداریندان» مصراع سیندا کی «کج» کلمه سی نین یئرینه «دوز» کلمه سی نی قویماغا بلکه ده مجبور قالیرلار.

«من علی او غلویام آزاده لرین مرد مرادی» مصراع سی «من ائلین او غلویام...» ککیمی تحریف ائدیلیر. مشهور ایرانشناس رحمتلی رستم علیف، سهندین آراچی لیغی ایله شهریارلا دفعه لرله گؤروشور و بو گؤروشمه لرین محصولو دگرلی و تاریخی شعرلر اولور.

و بئله لیکله اوزون - اوزون تحلیل لر و رساله لرین یازیلما سینی گرکدیرن تاریخی بیر دؤور یارانیر. حسرت ادبیاتی دؤورو.

آلاه منه ائندیردیگی هر بیر وئرگی نین بدلینی بیر عزیزیم له دگیشدیرمیش دیر دئین شهریارین سهندیه سینه قارشیلیق عزیزه سی الیندن آلینیر. تهران داکي صون موقتی اقامتی گونلرینده عزیزه خانیم بئین خرنجگی (کانسر) خسته لیگی ایله دنیا دان گئدیر و تهران دا تورپاغا وئرلییر.

نه ظریف بیر گلین عزیزه سنی
بیر ظریف روحه بیر ظریف جسمی
منه لاییق تاري یار اتمیشدی
ازدواج قدرتی ایله قاتمیشدی

آدی باتمیش اجل گلنده بیزه
صارالیب گون، شافاق داقان چاناغین
قارا بایقوش، چالاندا آغ قوشومو
کور قضا اوز یولون گئدن واختدا
نه قدر اوودوم اچمادین گوزووو
او آلاگوز اویانمادی، کی منیم
سن، نه یاخشی انشیتمه دین، بالالار

من آییم چیخدی، گون ده باتمیشدی
قورخودان تیتره ییب، جالاتمیشدی
زعفران تک منی صار اتمیشدی
چاره نین یوللارین دار اتمیشدی
گوز سکوت ابدله یاتمیشدی
بختیمی مین کره اویاتمیشدی
آنا وای ناله سین اوجاتمیشدی

سني وئردیم «بهشت زهرايه»
قیرخا سن یئتمه دین جوان گئتدین
قوجا وقتیمده بو قارا بختیم
منه مولا الین اوزا تمیشدی
من گنده یدیم کی یئدیم آتمیشدی
منی قول تک بلایه صاتمیشدی

شهریار عمرونون صنونا قدر یاشاماق عزمی ایله الی بوش اوچ آناسیز اوشاغینی قولتوغونا ووروب تبریزه قاییدیر.

«گئتدی، منیم حیاتیمی ووردو داشا، چیخدی باشا!»
او عمرونون صنونا قدر عزیزخانیم عزا دار قالدی:
دردین اولموش منه بیر سمئی خنجر یاراسی،
فکره گئتدی کجه یارام گون به گون آرتیق ائشیلیر
گوز یاشیم قانلا قاریشمیش، اوره گیم گؤینه مه ده
بیر بیله یدین ایچریمده نه چیانلار دئشیلیر.

اونون خیالی ایله دانیشار و یاشاردی:
سن یار یمین قاصیدی سن
خیالینی گوندره یب دیر
آخ! گنجه لر یاتمامیشام
سندن صنورا، حیاته من
سنین گون تک باتماغیوی
گاه طویووو یاده صالیب
صونرا یئنه یاسه باتیب
اتک دولو دریا کیمی
اگلشن سنه چای دئمیشم
بسکی من آخ - وای دئمیشم
من سنه لای - لای دئمیشم
شیرین دیسه، ضای دئمیشم
آی باتانا تای دئمیشم
من ده لی، نای - نای دئمیشم
آغلاری های های دئمیشم
گوز یاشیما، چای دئمیشم

□ حیاتی نین صون ایل لری

ایلك شعری نی الله قورخوسونا حصر ائدن شاعر اسلامي بیر انقلابین اولکده باش وئرمه سیندن سئوینجک، عمرونون صون 10 ایلینی بو انقلابین آرمانلارینا حصر ائتدی. اسلام انقلابی ادبیاتی نین ان پارلاق نمونه لرینی یارادان شهریار، هر هانسی بیر اجتماعی مسئله و سیاسی حادثیه مناسبت سیز قالمادی. ایراینن عراق تجاوزونه قارشى آپاردیغی مدافعیه، محاربه شهیدلرینه، شهید عائله لره، انقلاب رهبرینه، و ... بوکیمی موضوع لارا شعرلر و منظومه لر قوشدو. آرتیق تک لیکدن چیخمیش خالق صیرالارینا، گنج لرین توپلانتی لارینا، سفر برلرین اعزام مراسیم لرینه گئدیردی. آرتیق رادیو - تلویزیون دان مطبوعات دان چکینمیردی. بیر چوخ گندیشات اونون میلیونجه حرکت ائدیردی. او اسلام انقلابی ناکمیت جهده گنج شاعرلرین هامی سیندان داها چوخ شعر حصر ائتدی و 300 صحیفه لیک بیر دیوان باغلادی.

□ شهریارین معراجی

آذر آیینین 9وندا آیلار جا گرچك لشمه سی اوچون چالیشدیغیم تلویزیون گروپو استادلا مکمل و اطرافلی بیر مصاحبه نین چکیلمه سی و فیلمه آیینما سی اوچون تهران دان گلدی. گروپا تهران تلویزیونونون بیرینجی کانالی نین ایبات و مدنیت گروپونون باشچی سی و عینی زاماندا ایران تلویزیونونون رئیس مشاوری، ادبیات هوسکاری و شهریارا خصوصی ماراغ بسلهین تبریزی زکریا طرز می باشچی لیک ائدیردی. آخسام اوستو ساعات 4 ده اوستادین ائوینه دوغرو گئتدیك. اوستادین داماغی بیر او قدرده چاغ دگیلدی و قاش - قاباغلی اولدوغوندا بو چکیلیشه مئیلی اولمادیغی بللی ایدی. من آتامی و کیچیک قارداشیمی دا آپار میشدیم. اوستاد آتامی گورونجه بیر آز مدن اونو بحث ائدی و بئلهجه حوصله سی بئرینه گلیمیش کیمی گوروندو. منیله قارداشیمی یانینا آیب فیلم و شکیل چکیلمه سینی امر ائدی بیر نچه ظرافاتدان صورنا آرتیق مصاحبه نین واختی گلیب چاتمیشدی. من ندنسه اوستادلا صون مصاحبه اولدوغونو عاغیل اوستو حسیمله سنزیردیم. ائله بونا گوره ده بو گوروشده بوتون یادیم گلن سوال لاری وئرمک عزمینده ایدیم و اوستادین یادیندا چرخان خاطرهلری ایلر یادگاری اولاراق اونون یادینا سالماغا چالیشیر و اونون آغزیدان جواب انشیتمه گه امکان تأمین ائدیردیم. مصاحبه ایره لیله دیگجه اوستاد ذوقه گلیر و صحبتی دوام ائدییردی. مصاحبه صورنا چاتدیقدان صورنا گولهرک دئدی «منی یئنه ده جوانلیغیما قایتاردین؛ بیر گونده کنجیمیشلرده یاشادیم». اوزونو آتامو توتاراق ظرافاتلا دئدی: «من جوانلیغیمدان قویوب آیریلماق و عبادته دالمق ایسته سمده بو شیطان منی همیشه آلدایر و یولومدان جایدییر». مصاحبه نین متنی نین تامامی نی آشاغی دا گتیریریک:

اوستادین ائوی چوخ صویوق ایدی و ائوین ایسیدیجی سی (شوفاز) تزهجه قورولموشدو. آنجاق ایران - عراق محاریبه سی ایلری اولدوغو اوچون یاناجاق چاتیشمیردی اوستاد دا اکستردان یاناجاق قبول ائتمیردی. ائو یامان شاختا ایدی و اوستاد کیریمیش وضعیتده یورغانا بورونموشدو. هر گون گئتدیگیمده اوستادی چوخ صولغون و احوال روحیه سینین قارامسار اولدوغونو گوروردوم. دینمز، دانیشمازدی. یادیمدان چیخماز مایوس اولدوغونون سببی نی صوروشدوم، قران دان بیر آیه اوخودو: حتی اذ استیأس الرسل⁴³ بو مصاحبه دن دوز بیرجه هفته صورنا ایش یئریمدن (تبریز رادیوسو) آیریلیب هر گون اولدوغو کیمی اوستادین ائوینه دوغرو بولاندیم. قاپی نی نه قدر دؤیسه مده آچان اولمادی و قاپی نین آردیندان هر گون سوروکله ن باشماق لارین سسینی انشیتمه دیم. بعضاً اولدوغو کیمی محله نین سووزوچو دکانیندان اوستادین ائوینه تلفون ائدیم. تلفون نمره سی خطین چکیلدیگی واخت رابطه (مخابرات) اداره سی نین شهریار سنون ایشچی سی نین محبتی اوزره بیر خاطره نمره سی سئچیلیمیشدی. او ایل شمسی تاریخله ... و قمری تاریخله ... اینجی ایل ایدی و نمره ده بو ایلرین رقمینی آنلادیردی آنجاق صورنا تلفون نمره لری 5 رقمی اولدوغو اوچون باشینا بیر 5 رقمی ده علاوه ائدیلمیشدی و بو تلفون نه تاریخی صحبت لری منتقل ائتمیشدی. بختیار و اهابزاده ایله شهریارین او مشهور شعرله شمشیش صحبت لری؛ مهرداد اوستا، ه. ا. سایه، ا. حالت، آیه الله خامنه ای ...

تلفون کیمسه جواب وئرمه دی آنجاق محله لی لردئدی لر کی اوستادی خسته خانایا گوتوردولر. ان آغیر خبر ایدی. 13 ایل گوزله دیگیم فاجعه ایله اوز به اوزدوم. اوزومو امام خمینی آدینا خسته خانا سالدیم. ایچ خسته لیک لر بولومونون 4ونجو سالونونا گوندریلر منی. استاد آیریلیمیش خصوصی اوتاغا گیردیم. بیر باهار بویدا باهار خسته یاتاغی نین اوزرینه پاییز یارپاقلاری کیمی سپیلیمیش دی. منی گورونجه آغلادی. قوجا غلاشدیق و بیر خئیلی آغلاشدیق. اوتاقدان مندن قاباق آذربایجان ایالتی نین دؤورو مدنیت عموم مدیری محمود رنجبر فخری و اوستادین اوغلو هادی واردی. هویوخموش دورموشدولار. اوستاد رنجبره دوغرو منیم حاقیمدا بیر سوزلر دئدی و اونون اولومونون منه زهرلی خنجر یاراسی کیمی گنت گنده آشلاندیغی و منی آزار لایا جاغینی بیلدیردی و اونا بیر شئی لر تاپشیردی. آخسام اولموش قاش قارالمیشدی. هر کسی ائوینه گوندردیم و اوستادین باشی اوستونده دوردوم «گاه ایوب گاه او یانیردی».

⁴³ حتی اذا استیأس الرسل و ظنوا أنهم قد کذبوا جاءهم نصرنا فنجي من نشاء ولا یورد بأسنا عن القوم المجرمین. (یوسف 12)

□ آذربایجان تورکجه‌سی ایله چاپ اولموش اثرلری

منیم مقاله‌م یول مجله‌سینده، امین صدیقی‌نین مقاله‌سی، منیم مقدمه‌م دیوانا، منیم چاپ اولمامیش اوچونجو نشره یازدیغیم مقدمه‌م.
محمد زاده نین نشری

□ بیزیم نسخه

■ معاصر پوئتیك متنین تنقیدی و انتقادی متن کیمی حاضیلانماسی فیلولوگیا و ادبیات علمینده متدولوژیك اسلاب قازانو یارادا بیلیمیشدیر. کلاسیك متودلا الهه هر هانسی بیر معاصر تئخنوژیك امکانلارین اولمادیگی اوچون ادبی متنین و بیر شاعرین شعر دیوانینین یالنیز مختلف ال یازما نسخهلرینین مقایسه و مقابلهسی وسیلهسی ایله انتقادی متن ترتیبلهنه بیلر. آنجاق معاصر ادبی اثرلرین انتقادی متنینین حاضیرلانماسیندا توتوشدورماق و قارشیلشدیرماق اوچون یازیلی متن و نسخهلردن علاوه، فیلم و سس لنتی کیمی آیری - آیری ائشیدیلی و گورولو واسطهلردن ده فایدالانماق آیریجا مدرن و معاصر انتقادی متن ترتیبلهمه اسبابی کیمی خدمته آلینا بیلر. حاضیردا و دیوانینی حاضیلایارکن آرامیزدا اولمایان معاصر بیر شاعرین شعرلرینی مختلف روایتلر و چنشدیلی قنیدلردن اؤیرهنه بیلرک. مثلاً شاعرین بیر شعرینین بیر نسخهسی شاعرین اؤز ایله ماشینکا و یا کومپوترله دوزولوب و عینی شعری بعضی فرقلی لیکلرله ال یازما نسخهسی وار و عینی متن باشقا بیر زاماندا شاعرین سسی ایله بیر رادیو وئرلیشیده یازیلیمیش دگیشیک لیکلرله موجود اول بیلر و بیر پونزیا گنجه سینده شاعر اونو باشقا بیر دگیشدیرمه لرله اوخوموش و بیر باشقا زاماندا بیر تلویزیو چکیلشیدن الهه قالان فیلمده، ویدئو کاستده، دیجیتال ویدئو کومپاكت دیسکده (D.V.D _ V.C.D) ده باشقا بیر شکیده اوخوموشدور. بونولادا معاصر انتقادی متن متودولوگیا سیندا الیمیزده مختلف دؤورلرده مختلف کاتبلر قلمی ایله یازیلیمیش ال یازما نسخهلریندن علاوه باشقا - باشقا چنشدیلی فورمالی و نؤوعلو نسخهلرده اساس آلینا بیلر. بیزیم حاضیرلادیغیمیز، توپلاما، رداکته، تصحیح و ترتیب ائتدیگیمیز شهریارین آذربایجان تورکجهسی ایله یازیلیمیش دیوان، انتقادی متن ترتیبینده یئنی بیر اسلوب و متود اولدوغو و علم دنیا سینا تقدیم ائتمه سین ایله عینی زاماندا، استادین ان مکمل ان صون روایتلی ان چوخ دایاناقلی و سندلی ان مدرن و معاصر اصولا حاضیرلانمیش و هر جوره گله جکده کی انتقادی متن ترتیب ائتمک احتیاجینی قاپایان بیر تدبیر دیر.

بیزیم الیمیزده موجود اولان قاینالار خیلی مختلف و دگیشیک یازیلی، سسلی و گورونتولو نسخهلردن عبارت دیر. اوستاد شعرینی عؤمرونون صون آیلارینا قدر دائما دگیشدیرمیش و اصلاح ائدیپ آرتیریب اکسپلیمیشدیر. بیزیم الیمیزده اوستادین یازدیگی شعرین ان ایلکین الهام ایزلری اولان قارالامالاردان باشلاپ اراق بعضاً 6 اینجی دفعه اولراق یازیلیمیش نسخهلردن و دفعه لرله ادبی تدبیرلرده، شعر گنجهلرینده رادیو وئرلیش لرینده و تلویزیو چکیلش لرینده اوخونان اثرلر و متنلر دیر. بیز بو دگیشیک لیکلری اساساً و عمومیتله کرو نولوژیك منطوقله تصحیح ائدیپ ترتیبله میشیک.

■ باشقا نسخه ده صایی سی آز گورونن شعرین یارادیلش و یازیلش تاریخینی نین مقدارینی آرتیرا بیلیمیشیک. بونولادا شهریار اؤیره نمک ایستین لر اوچون اونون پونه - کرو نولوژیك آراشدیریلماسینا ماتریال صونولموش دور.

■ بو نسخه ده شعرین یازیلماسی باره ده علاوه معلوماتین وئریمه سینه و کئچمیشده کی لرین دئییمی ایله «شان نزول» یازیلماسینا بؤیوک دقت گؤستریمیش و عادی اوخونون احتیاجی اؤلچوده تقریباً هر شعرین آلتیندا و حاشیه سینده او شعرین یازیلماسینا دایر معلومات و شعرین یاخشی باشا دوشولمه سینه یارديم ئده جک بیلگی لر، شرحلر و ایضاح لار وئریمیش دیر.

■ ادبی اسلوبلا یازیلماسینا جهد گؤستریمیش و غیر فولکلوریک کاراکتر داشیب ان شعرلرین دیکته سی و معاصر یازیلش قایدالارینا اوغونلاشدیریلماسی و دوزگون تلفظ ائدیلمه سیده تأثیرلی املا دوزملیش لری ده علاوه سعی لردن دیر.

■ کئچمیش بوتون نسخه لرده شعرلر خصوصی فصل ده باره سینده اطرافلی بحث ائتدیگیمیز تحریفلره بیلهرکدن و بیلهمیرکدن یول وئریمیش دیر. بیز بو تحریفلرین هامی سینین رفع ائدیپ اصل، اینانیلاجاق و شهریارین اؤز دیلیندن و قلمیندن چیخان ان دوغرو متنی تقدیم ائتمیشیک.

■ کئچمیش نسخه لرده شهریارین فارسجا یازدیگی شعرلر مقیاسیندا کمیته چوخ بؤیوک جمله فرقله نن و آز اولان آذربایجان تورکجه سی ایله بیر کلمه سی بئله قیمتلی و اهمیتلی اولان یوزلرجه مصراع شعر بیلهرکدن و بیلهمیرکدن آتیلیمیش، حذف ائدیلمیش و دیواندا ضبط و قنید ائدیلمه میس دیر. بیز بو بؤیوک خیانتکار ضربه نی زمانیندا تأثیر سیزله شدیریمیش اوستادان آذربایجان دیلینده نثر و شعر ایستر یازیلی و ایستر سه ده شفاهی سوزلری صون کلمه یه دک بؤیوک همتله توپلا بیلیم، بو کتابا آلینما میس دنیا دا موجود اولان هیچ بیر جمله سی و کلمه سی نین اولمادیغینی ادعا ائده بیله جک درجه ده مکمل و نقصان سیز متن حاضیرلامیشیق.

- آیدین دیر کی شهریار شناسلیق باره ده یازدیغیمیز کتابدا اوستادین یارادیجیلیغینا. خصوصی ایله آذربایجان دیلینده کی شعرلرینه دایالی اولدوغو اوچون شعرلرین اطرافلی، عالمانه و تدقیقچی یه یارایاجاق تفصیلاتلی معلومات وئریمیش و او کتابا شهریارین تورکجه شعرلر کلیاتی نین داها مکمل تفسیری دئییه بیلرک.
- چاپ اولونمیش شعرلرین بیرینجی دفعه اولراق هدیه کمی درجی.